

(vybrané pasáže ze stati Zvyky a zákony Eldar, MR)

O smrti a oddělení fëa a hröa

Je třeba mít na mysli, že vše, o čem je zde psáno ohledně sňatků u Eldar, se týká ideální povahy a běhu věcí v neporušeném světě, chování těch, kterých se nedotkl Stín, a dnů míru a řádu. Avšak jak již bylo řečeno, nic se nemůže úplně vyhnout Stínu, jež padl na Ardu nebo zůstat zcela neporušeno a tak pokračovat bez překážek podle původního plánu. V dávných dobách a věcích před nástupem vlády lidí Eldar zakusili i velmi zlé časy a mnoho žalu a utrpení i smrt samu stejně jako všichni ostatní živí tvorové v Ardě kromě samotných Valar: neboť viditelná podoba Valar je tvořena jejich vlastní vůlí a z hlediska jejich pravé podstaty by měla být přirovnávána spíše ke zvolenému oděvu elfů či lidí než k jejich tělům.

Eldar jsou svou původní podstatou nesmrtelní, dokud Arda trvá. Pokud však fëa (neboli duch) přebývá v hröa (neboli tělesné formě), s nímž je pevně propojena, přičemž toto hröa nezávisí na její vlastní volbě a vůli a je vytvořeno z těla či hmoty samotné Ardy, jejich spojení je nevyhnutelně zranitelné všemi zly, které Ardu postihují, třebaže je svou přirozeností a podle původního plánu trvalé. Neboť navzdory jejich sounáležitosti, která by v Ardě neporušené znamenala, že žádná žijící vtělená bytost nezůstane ani bez fëy, ani bez hröa, fëa a hröa nejsou totéž a na rozdíl od fëy, která nemůže být rozbita či rozložena žádným vnějším násilím, hröa zraněno být může a může být i zcela zničeno.

Zničení hröa, které způsobuje smrt, tedy to, že se fëa octne bez příbytku, nesmrtelní Eldar brzy zakusili, poté co procitli v porušeném království Ardy, ležícím pod Stínem. Byly to právě tyto časné doby, kdy k jejich smrti docházelo nejsnáze, neboť tehdy se jejich těla méně lišila od těl lidí a jejich duch měl nad tělem mnohem menší kontrolu.

Tato kontrola ducha nad tělem byla však přesto vždy větší než u lidí. Hlavní rozdíl mezi elfy a lidmi od počátku spočíval v osudu a povaze jejich ducha. Fëar elfů byly určeny k tomu, aby přebývaly v Ardě po celou dobu trvání Ardy a ani smrtí těla se na tomto určení nic neměnilo. Jejich fëar se tudíž velmi houževnatě držely života "v odění Ardy" a vysoko převyšovaly lidské co se týče moci nad tímto "oděním". Už v nejstarších dobách ochránily svá těla před mnoha zly a útoky (kupříkladu nemocemi) a rychle hojily jejich rány, takže se elfové uzdravovali i ze zranění, která by pro lidi byla smrtelná.

Během dalších věků vláda fëar stále sílila, až po jakési "strávení" těla. Tento proces vrcholí "odhmotněním", jak to lidé nazývají - neboť tělo se posléze stává jakoby pouhou vzpomínkou fëy, jak k tomu došlo u elfů v mnoha oblastech Středozemě. Tito elfové jsou nyní skutečně nesmrtelní a nemohou být zničeni ani se měnit. Proto platí, že čím hlouběji zacházíme do minulosti, tím častěji čteme o smrti dávných elfů; a v dobách, kdy duše elfů byly mladé a ještě ne plně probuzené, jejich smrt se zdánlivě málo lišila od smrti lidí.

Co se pak stane s fëou, která ztratila příbytek? Odpověď na tuto otázku elfové nedokázali přirozenou cestou poznat. V nejstarších dobách se z vyprávění zdá, že věřili, že "vstoupí do Nicoty" a skončí stejně jako jiní živí tvorové z jejich zkušenosti, například strom, který je poražen a spálen. Jiné dohady byly temnější: tyto duše odcházejí do "království Noci" a dostávají se pod moc "Pána Noci". Podnět k podobným představám nepochybně dával Stín, pod nímž procitli; a bylo to právě především kvůli

osvobození od tohoto stínu v mysli, více než kvůli nebezpečím Ardy porušené, proč je Valar zatoužili přivést do světla Amanu.

V Amanu se od Manwého dozvěděli, že každá fëa je nezničitelná, dokud Arda trvá, a že je jejím osudem zůstat v Ardě až do konce. Proto i ty fëar, které kvůli porušení Ardy podstoupily nepřírozené oddělení od svých hröar, zůstávají dále v Ardě i v čase. V tomto stavu jsou však schopny přijímat přímé rozkazy Valar. Proto tedy okamžitě po vystoupení z těla dostávají příkaz opustit místa, kde žily a zemřely, a odebrat se do "Síní čekání": do Mandosu v království Valar.

Pokud tohoto příkazu uposlechnou, je před nimi několik možností. Doba, kterou tráví čekáním, je částečně dána rozhodnutím Soudce, Náma, částečně jejich vlastním rozhodnutím. Za nejšťastnější osud bylo považováno, pokud se někdo po období čekání znovu narodil, neboť tak mohlo být uzdraveno zlo i žal, které utrpěl zkrácením přirozeného běhu svého života.

O novém narození a ostatních osudech těch, kteří odcházejí do Mandosu

Eldar měli za to, že každé elfí dítě dostává novou fëu, nepříbuznou fëar svých rodičů (kromě příslušnosti ke stejnému řádu a přirozenosti). Tato fëa buď před jeho narozením neexistovala, nebo je to fëa někoho, kdo se znovu narodil.

Nová fëa, a tedy každá fëa na svém počátku, podle jejich přesvědčení pochází přímo od Jediného, a její původ je tudíž mimo Ěa. Proto byli mnozí toho názoru, že se nedá usuzovat, že je osudem elfů zůstat provždy a bez přestání poutáni v Ardě. V tomto ohledu byli však odkázáni pouze na vlastní úsudek, neboť Valar, kteří neměli podíl na stvoření Děti Jediného, neznali v plnosti jeho úmysly s nimi ani konečný osud, který jim připravil.

Nedospěli však k tomuto přesvědčení ihned či jednomyslně. V dávných dobách, kdy jejich poznání ani zkušenost nebyly velké a ještě se jim nedostalo poučení od Valar (nebo mu dosud plně nerozuměli), byli mnozí toho názoru, že Eru dal při stvoření jejich rodu moc plodit děti ve všem podobné rodičům, jak tělem, tak i duchem, který v něm přebývá, a že tedy fëa pochází od rodičů stejně jako hröa.

Přesto však i tehdy někteří nesouhlasili a říkali: "Pravda, děti se obvykle podobají svým rodičům a mohou se druhým zdát jako směs jejich vlastností v nejrůznějším poměru. Avšak tuto podobnost se zdá být nejrozumnější přisuzovat tělu. Bývá nejsilnější a nejzřetelnější v časném mládí, kdy má tělo převahu a nejvíce se podobá tělům rodičů." (To platí o všech elfích dětech.) "Všechny děti však mají i kus povahy, který se nedá odvodit z vlastností rodičů a může jim být dokonce i protikladný - i když u někoho je to zřetelnější, u jiného méně. Tento rozdíl se zdá být nejrozumnější přisoudit tomu, že fëa přichází jako nová a nepodobná rodičům, neboť je stále silnější a zřetelnější postupem let, jak fëa nabývá převahy."

Později, když elfové poznali, že může dojít k opětovnému narození, dodával se ještě tento argument: "Pokud by fëar za normálních okolností pocházely od rodičů a byly jim příbuzné, bylo by opětovné narození nepřírozené a nespravedlivé. Vždyť by ošidilo druhé rodiče, bez jejich souhlasu, o polovinu rodičovství, a vnutilo by do jejich rodiny zcela cizí dítě."

I starší názor má však něco do sebe. Neboť všichni Eldar si dobře uvědomují, co se v nich odehrává, a udělali zkušenost, že mnoho síly jejich těla i mysli přechází v čase před narozením do jejich dětí. Mají tudíž za to, že fëa, i když není počata rodiči, od nich čerpá v čase před narozením výživu: od fëy matky přímo, zatímco v sobě nosí a živí hröa, a zprostředkovaně, avšak ne méně i od otce, jehož fëa je propojena s matčinou a poskytuje jí podporu.

To je důvodem, proč všichni rodiče toužili pobývat spolu během roku, v němž matka nosila dítě, a odloučení v tento čas vnímali jako smutné a zraňující, neboť okrade dítě o část otcovské péče. "I když se totiž jednota fëar manželů neporuší vzdáleností," říkávali, "přesto u tvorů, jejichž duch žije v těle, může jedna fëa komunikovat s druhou v plnosti pouze tehdy, přebývají-li jejich těla pospolu."

Fëa, jež ztratila příbytek, ale rozhodla se znovu narodit a obdržela svolení, vstoupila do světa vtělených bytostí skrze narození jako dítě. Pouze tímto způsobem se mohla vrátit.ⁱ Neboť je zřejmé, že rozhodnutím Jediného ohledně jeho dětí je, aby fëa měla tělesný příbytek a byla s ním nerozlučně propojena; a tento příbytek vzniká aktem zplodění.

Ohledně opětovného narození nebyli elfové odkázáni na dohady, nýbrž mohli mít jistotu poznání. Neboť po opětovném narození byla fëa znovu dítětem, znovu okoušela novost všeho a dětský úžas, avšak pozvolna, a teprve poté, co si osvojila poznání světa a vládu nad sebou, se vzpomínky začaly probouzet; až posléze v době, kdy znovu narozený elf dosáhl dospělosti, si vybavovala celý svůj předchozí život - a tehdy se starý život, období "čekání" i nový život stal její celistvou uspořádanou historií a identitou. Tak měl nyní v paměti dvojí radostný čas dětství i zkušenost a poznání přesahující věk jeho těla. Tím způsobem byly napraveny žal či násilí, jež utrpěl, a jeho život byl obohacen: opětovně narozený zakusil podvkrát rodičovskou lásku a péčiⁱⁱ a podvkrát prožil radost probuzení a objevování světa živých a krás Ardy. Jejich život se podobal roku dvojího jara; a třebaže to první zkazil pozdní mráz, druhé jaro, které po něm následovalo, i celé léto byly tím krásnější a požehnanější.

Eldar říkají, že k více než jednomu opětovnému narození docházelo zřídka - avšak důvody pro to plně neznají. Snad je to vůle Jediného - navíc však říkají, že podruhé narození bývají silnější, mívají lepší kontrolu nad svým tělem a trpělivěji snášejí utrpení. Nepochybně však mnozí z těch, kteří podruhé zemřeli, už nezatožili po návratu.

Opětovné narození však není jedinou možnou budoucností pro fëu, která ztratila svůj příbytek. Stín, spočívající na Ardě, způsoboval i jiné věci než škody a zranění na těle. Dokázal zkazit i mysl; a ti z Eldar, jejichž duch potemněl, se dopouštěli nepřírozených činů a byli schopni zlovolnosti i nenávisti. Ne všichni, které postihla smrt, zemřeli bez viny. Některé fëar navíc v žalu či vyčerpání vzdali naději, odvrátili se od života a opustili svá těla, i když se ještě mohli uzdravit nebo dokonce byli nezranění.ⁱⁱⁱ Z těchto druhých jen málokterí zatoužili po opětovném narození, a pokud ano, tedy po dlouhém období "čekání"; někteří se nevrátili vůbec. Z oněch prvních, těch, kdo se dopouštěli zlého, mnozí museli podstoupit dlouhé "čekání" a některým nebyl návrat do života dovolen.

Všechny fëar zemřelých, ať zemřeli jakkoli, totiž trávily určitý čas v "čekání", během kterého byly napravovány, vyučovány, posilovány či utěšovány, tak jak kdo potřeboval či zasluhoval. *Pokud s tím byli svolní.* Avšak obnažená fëa se těžko mění a přizpůsobuje a setrvává dlouho v poutech vzpomínek a někdejších záměrů, zejména pokud byly zlé.

Ti, kdo byli uzdraveni, se mohli opětovně narodit, pokud si to přáli: nikdo se znovu nenarodí a není poslán zpět do života proti své vůli. Ostatní zůstávali, ať už pro vlastní rozhodnutí či na rozkaz, fëar bez těla, a mohli rozvíjení Příběhu Ardy pouze pozorovat z dálky, nikoli ho ovlivnit. Neboť podle Mandosova rozhodnutí směli pouze ti, kdo se vrátili do života, konat své činy v Ardě či komunikovat s fëar živých, včetně těch, kteří jim kdysi byli drazí.

Pokud jde o osudy jiných elfů, zejména Temných elfů, kteří odmítli pozvání do Amanu, Eldar o nich mnoho nevědí. Opětovně narození vyprávějí, že v Mandosu je mnoho elfů a mezi nimi mnozí z Alamanyar; avšak v Síních čekání se jednotlivé rody jen málo mísí či spolu rozmlouvají, a totéž vlastně platí o setkávání fëar obecně. Fëa bez příbytku je totiž svou povahou samotářská a obrací se pouze k těm, s nimiž si během života vytvořila silná láskyplná pouta.

Fëa je bytost s nezávislou vůlí a nemůže být k něčemu donucena čirým násilím. Nelze ji do Mandosu přivést - je pouze povolána. Toto povolání pochází od právoplatné autority a je příkazem; přesto je však možno neuposlechnout. Mezi těmi, kteří kdysi odmítli povolání (či spíše pozvání) Valar do Amanu, je podle svědectví Eldar mnoho těch, kteří odmítnou i povolání do Mandosu a Síní čekání. V dřívějších dobách, kdy byl v Ardě Melkor či po něm jeho služebník Sauron, jich nebyvalo tolik; neboť tehdy fëa bez těla v hrůze před Stínem prchala do jakéhokoli útočiště - pokud ovšem už se nepřiklonila k Temnotě a nepřešla po smrti pod jeho vládu. Podobně i někteří z Eldar, kteří se přiklonili ke zlu, povolání odmítli a následně jim nestačily síly, aby odolali povolání Morgothovu.

Zdá se však, že v pozdějších dobách stále více elfů, ať už z Eldalië či z jiných rodů, kteří dosud přebývají ve Středozemi, povolání Mandosovo odmítne a bloudí pak bez těla po světě^{iv}, který nedokáží opustit, ač v něm nemohou doopravdy žít, a jejich přítomnost je znát u pramenů a stromů a skrytých míst, která kdysi znali. Ne všechny takové fëar jsou přátelské či neposkvrněné Stínem. Vždyť samo odmítnutí povolání je známkou poskvrny.

Je proto nemoudré a nebezpečné, nehledě k tomu, že jde o nesprávné jednání, po právu zapovězené řádně ustanovenými Vládci Ardy, pokud se živí pokouší komunikovat s fëar bez těla, ačkoli ty po tom mohou toužit, a to především ty nejméně ušlechtilé mezi nimi. Neboť fëar bez těla, které bloudí světem, přinejmenším odmítly cestu, která by vedla zpět k životu, a setrvávají v žalu a sebelibosti. Některé jsou plny hořkosti, ukřivdění a závisti. Některé podlehly Temnému pánu a konají dosud jeho dílo, třebaže on sám už tu není. Nedá se od nich čekat, že budou mluvit moudře nebo pravdivě. Přivolávat je je bláznovství. Pokoušet se je ovládnout a udělat si z nich služebníky vlastní vůle je zlé. Takové praktiky pocházejí od Morgotha; a nekromanti patří k družině jeho služebníka Saurona.

Někdy se také říká, že fëar bez příbytku prahnou po životě v těle, i když nejsou ochotny o něj usilovat zákonnou cestou, tak, že by se podřídily Mandosovu soudu. Ty nejméně ušlechtilé mezi nimi se pokusí protiprávně zmocnit cizího těla, pokud se jim naskytne příležitost. Komunikace s nimi s sebou tedy nese nejenom nebezpečí, že někoho oklamou přeludy a lživými slovy; mohou dotyčného i zcela zničit. Fëa bez příbytku, hladovějící po těle, se ho může pokusit ukrást, pokud se s ní někdo z živých sblíží - a dokonce i když se mu nepodaří vyhnat právoplatného obyvatele z jeho těla, tělo může být během zápasu vážně zraněno. Nebo může fëa bez příbytku prosit o přístřeší, a pokud je jí poskytnuto, pokusí se svého hostitele zotročit a používat jeho tělo i jeho vůli ke svým záměrům. Říká se, že Sauron takové věci dělal a naučil jim své následovníky.

[Je tedy vidět, že ti, kdo v těchto pozdních dobách mají za to, že elfové jsou lidem nebezpeční a že je nemoudré či nesprávné s nimi komunikovat, nemluví tak docela naplano. Neboť jak pozná smrtelník jednoho elfa od druhého, mohli bychom se ptát. Na jedné straně jsou tu fëar bez příbytku, které přinejmenším vzdorují Vládčům, a možná jsou i hlouběji pod mocí Stínu - na druhé straně ti, kdo dosud neopustili Středozem a jejichž tělesná podoba už není pro nás smrtelníky viditelná, nebo jen chvílkami a nezřetelně. Odpověď však ve skutečnosti není tak obtížná: vždyť Zlo není jiné mezi elfy a mezi lidmi. Ti, kdo navádějí k zlému či mluví proti Vládčům (nebo dokonce, pokud se opováží, i proti Jedinému), jsou zlí a je třeba se jim vyhnout, ať žijí v těle nebo ne. Navíc ti, kdo dosud neopustili Středozem, nejsou bez příbytku, i když se to může zdát. Netouží po těle, nehledají přístřeší, nesnaží

se ovládnout tělo ani mysl. Vlastně vůbec nevyhledávají rozhovory s lidmi, až na vzácné případy, kdy je to třeba k vykonání čehosi dobrého, nebo kdy pozorují v duši dotyčného lásku ke starobylému a krásnému. Tehdy mu mohou dát spatřit svou podobu (snad prostřednictvím jeho mysli) a on je uvidí v jejich nádheře. Takových se nemusí obávat, i když před nimi může pocítit bázeň. Neboť fëar bez příbytku nemají žádnou podobu, kterou by mu mohly odhalit, a i kdyby snad bylo v jejich moci (jak někteří lidé říkají) vytvářet klamné elfí podoby a mást mysl člověka přeludy, taková vidění by byla poznamenána zlem jejich úmyslů. Vždyť srdce přímého člověka se pozvedne radostí, spatří-li pravou podobu Prvorozených, svých starších bratří; a tuto radost nic zlého podvodně vypůsobit nemůže. Tak pravil Aelfwine.]

ⁱ Kromě mimořádných a velmi zvláštních případů, kdy tělo, jež fëa opustila, zůstalo celistvé a nepodlehlo rozkladu. To se však může stát jen málokdy, neboť nedobrovolná smrt může nastat pouze po vystavení těla velikému násilí; a pokud došlo ke smrti z vlastní vůle, což se někdy stávalo v případech velikého žalu či nesmírné únavy, fëa nezatoužila po návratu dlouhou dobu, takže se zatím tělo bez ducha rozpadlo, k čemuž ve Středozemi docházelo brzy. Pouze v Amanu nebylo rozkladu, takže Míriel byla vrácena do svého vlastního těla, jak se o tom vypráví na jiném místě.

ⁱⁱ V některých případech se opětovně narozený elf mohl narodit i týmž rodičům - kupříkladu tehdy, pokud zemřel v časném mládí. Nestávalo se to však často; a fëa se nutně nemusela vracet ke své rodině, neboť často uplynulo mnoho času, než se zatoužila vrátit či než jí to bylo dovoleno.

ⁱⁱⁱ Třebaže utrpení, jež je potkalo, mohlo být nesmírné a zcela nezasloužené a smrt (či přesněji odchod ze života) tudíž pochopitelný a bez viny, mělo se za to, že odmítnutí vrátit se po odpočinku v Mandosu do života je chyba a znamení slabosti či nedostatku odvahy.

^{iv} Neboť opětovně narodit se mohou pouze ti, kdo dobrovolně přijdou do Mandosu. Opětovné narození je dar a je dáno mocí Jediného, kterou svěžil Valar k vládě na Ardou a nápravě škod. Není v moci fëy samtné. Vrátit se mohou pouze ti, které Mandos propustil a Manwë a Varda jim dají požehnání.

Athrabeth Finrod ah Andreth

J.R.R. Tolkien

Finrod (syn Finarfinův, který byl synem Finweho) byl nejmoudřejším z Noldor, žijících v exilu, neboť se více než oni všichni zabýval přemýšlením (spíše než tvořením a dovedností rukou); a navíc dychtil objevovat vše, co nějak souviselo s lidmi. Byl to on, kdo se s nimi jako první v Beleriandu setkal a spřátelil se s nimi; a z toho důvodu se mu mezi Eldar často říkalo *Edennil*, "Přítel lidí". Jeho láska patřila především lidu Bëora Starého, neboť to byli právě oni, koho ze všech nejdříve ze všech potkal v lesích východního Beleriandu. Andreth byla žena z domu Bëorova, sestra Bregora, otce Barahirova (jehož synem byl pověstný Beren Jednoruký). Její myšlenky byly moudré a byla též vzdělaná v učenosti lidí a jejich historii; proto ji Eldar nazývali *Saelind*, "Moudré srdce".

Mezi Moudrými totiž byly i některé ženy a u lidí byly velmi uznávány, zvláště pro svou znalost pověstí o dávných dobách. Jinou takovouto moudrou ženou byla Adanel, sestra Hadora Lorindola, který býval pánem lidu Marachova. Učenost a tradice tohoto lidu, jakož i jeho jazyk, byly jiné než u lidu Bëorova. Avšak Adanel byl provdána za příbuzného Andreth, za Belemira z domu Bëorova: ten byl dědem Emeldir, matky Berenovy. Ve svém mládí Andreth dlouhý čas pobývala v domě Belemirově, takže se vedle učenosti vlastního lidu naučila od Adanel i mnohé z učenosti lidu Marachova.

Za dnů míru, než Melkor prolomil Obležení Angbandu, Finrod často Andreth navštěvoval, neboť ho k ní pojilo velké přátelství, které se zrodilo proto, že s ním sdílela své poznání ochotněji než většina Moudrých mezi lidmi. Na těch jako by ležel stín; a za sebou měli cosi temného, o čem neradi hovořili byť i jen sami mezi sebou. Eldar v nich také vyvolávali uctívou bázeň, takže se ostýchali jim svěřovat své myšlenky či pověsti. Navíc Moudří mezi lidmi (a byli jen nemnozí) si většinou vůbec nechávali svou moudrost pro sebe a předávali ji pouze těm, které si vyvolili.

Jednoho jara* se stalo, že Finrod nějakou dobu pobýval jako host v domě Belemirově; a dal se s Andreth do řeči o lidech a jejich osudech. Tou dobou totiž Boron, pán lidu Bëorova, byl teprve nedávno zesnulý (krátce po zimním slunovratu) a Finroda zarmoutila jeho smrt.

"Je to pro mne smutné, Andreth," řekl jí, "jak rychle tvůj rod pomíjí. Boron, otec tvého otce, už není mezi námi; a třebaže, jak říkáš, byl starý podle míry lidí**, znal jsem ho až příliš krátce. Vlastně mi to připadá jako chvilka, co jsem poprvé spatřil Bëora na východě tohoto kraje+, a přece už tu není, ani jeho synové, a nyní už ani syn jeho syna."

*pozn. aut.: Bylo to zřejmě r. 409 za Dlouhého míru (260-455). Tou dobou byli Belemir a Adanel už staří podle míry lidí, neboť jim bylo kolem 70; Andreth však byla dosud v plné síle, nebylo jí ještě ani 50 (48). Zůstala neprovdána, což mezi moudrými ženami u lidí nebylo tak neobvyklé.

**pozn. aut.: Bylo mu 93.

+pozn. aut.: Roku 310, tedy asi 100 let před tímto rozhovorem.

"Je tomu nyní už více než sto let, co jsme překročili Hory," odpověděla Andreth; "a jak Bëor, tak i Baran a Boron se dožili více než devadesáti let. Naše životy byly kratší, než jsme našli tuto zemi."

"Jste zde tedy spokojeni?" tázal se Finrod.

"Spokojeni?" opáčila Andreth. "Lidské srdce není nikdy spokojeno. Rmoutí se pro všechnu pomíjivost a všechno umírání; přichází-li však nyní později, je to jistá úleva - nepatrné projasnění Stínu."

"Co tím myslíš?"

"Však dobře víš! Tu temnotu, která je nyní uvězněna na severu, avšak kdysi..." - tu se Andreth odmíkla a její oči potemněly, jako by se v myšlenkách vrátila do zlých let, na něž je nejlépe zapomenout - "...kdysi ležela na celé Středozemi, zatímco vy jste si žili v blaženosti."

"Na Stín sám jsem se tě neptal," odvětil Finrod. "Zajímalo mě, co myslíš tím jeho projasněním - či jinými slovy, jak s ním podle tebe krátký život lidí vlastně souvisí. Vždyť i vy, máme za to (neboť nás učili Mocní, kteří takové věci vědí) jste dětmi Eruovými, a vaše přirozenost i délka vašeho života pochází od něj."

"Vidím," opáčila Andreth, "že v této věci se vy, Vznešení elfové, nijak nelišíte od svých méně vznešených příbuzných, s nimiž jsme se ve světě setkali, třebaže oni nikdy nepřebývali ve Světle. Všichni soudíte, že umíráme brzy, protože je to naše přirozenost. Že my jsme křehcí a pomíjiví, zatímco vy silní a nesmrtelní. Jsme možná "dětmi Eruovými", jak praví vaše učení - ale zároveň jsme dětmi i pro vás: stvořeními, které třeba i máte rádi, do jisté míry, a přece je považujete za nižší, než jste sami - na která shlížíte z výšin své moci a poznání, snad s úsměvem, snad se soucitem, snad se zavrtěním hlavy."

"Žel, tvá slova jsou téměř pravdivá," odpověděl Finrod. "Alespoň pokud jde o mnohé z mého lidu; neplatí však o všech, a už vůbec ne o mně. Avšak zvaž dobře, Andreth, že pokud vás nazýváme "dětmi Eruovými", nejsou to planá slova - neboť toto jméno neužíváme ani v žertu, ani jen tak mezi řečí, aniž bychom svá slova mysleli vážně. A nejde o pouhé učení elfů - je to věc, kterou doopravdy víme. Vy jste našimi příbuznými, mnohem bližšími než všichni ostatní zemští tvorové - jak vaše *hröa*, tak i *fëa*."

I jiná ze stvoření ve Středozemi máme rádi podle jejich míry a druhu: ty ze zvířat a ptáků, kteří jsou nám přátelští, stromy a dokonce i krásné kvítí, které pomíjí rychleji než lidé. Litujeme jejich pomíjivosti; věříme však, že patří k jejich přirozenosti stejně jako jejich tvary či barvy.

Pokud jde o vás, kteří jste našimi bližšími příbuznými, je náš smutek mnohem větší. A přece: když vezmeme v úvahu krátký život všeho ve Středozemi, co nám zbývá než věřit, že i váš krátký život patří k vaší přirozenosti? Což tomu nevěří i tvůj vlastní lid? A přece mi z tvých slov a jejich hořkosti připadá, jako by ses domnívala, že se mýlíme."

"Ano, myslím si, že se mýlíš," odpověděla Andreth. "A všichni, kdo smýšlejí podobně - a že ten omyl sám pochází ze Stínu. Ale abychom tedy mluvili o lidech: někteří tvrdí to a jiní ono; většina však o věcech příliš nepřemýšlí a proto má za to, že lidský život byl vždycky krátký a vždycky bude, ať se jim to líbí nebo ne. Jsou však i takoví, kteří si myslí něco jiného; ostatní jim říkají "Moudří", ale dbají na ně málo. Neboť nemluví s jistotou a nejsou jednomyslní, protože nemají nic, co by "opravdu věděli", tak jak se tím chlubíte vy, nýbrž jsou nuceni spoléhat jen na "učení", v němž je třeba pravdu oddělovat jako zrno od plev (pokud se tam vůbec dá nalézt). A při tom se vždycky může stát, že se k zrnu přimíchají nějaké plevy, a nepochybně také to, že se zrno přimíchá k plevám a je ztraceno.

A přece je tradicí mého lidu, předávanou od Moudrého k Moudrému, že lidé nyní nejsou tím, čím byli, a jejich přirozenost není taková, jaká byla na počátku. Ještě jasněji o tom mluví Moudří lidu Marachova, v jejichž paměti se uchovalo jméno toho, jemuž vy říkáte Eru, i když u mého lidu byl téměř zapomenut. Tak mi to vyprávěla Adanel. Říkají naplno, že lidé *nejsou* krátkověcí ze své přirozenosti, nýbrž stali se takovými pro zlovůli Pána temnoty, jehož nejmenují."

"Ano, tomu mohu snadno věřit," odvětil Finrod, "že vaše těla více či méně utrpěla pro zlovůli Melkorovu. Neboť stejně jako my i vy žijete v Ardě Porušené; a všechna hmota Ardy byla Melkorem poskvrněna dřív, než jsme přišli a začali z ní brát svá těla a jejich obživu: všechna snad až na Aman před tím, než tam přišel. Neboť věz, že s Quendi samotnými tomu není jinak: mají nyní méně zdraví a síly než na počátku. Ti z nás, kteří žijí ve Středozemi, a dokonce i my, kteří jsme se sem vrátili, už cítíme, jak tato změna v našich tělech postupuje rychleji než dřív. A to, jak soudím, znamená, že vposledu budeme pomíjivější, než bylo zamýšleno, třebaže se to ještě dlouhá léta nemusí navenek projevit.

S těly lidí je tomu podobně: jsou slabší, než by měla být. A tak také dochází k tomu, že zde na Západě, kam za starých časů jen málokdy dosahovala jeho moc, se vaše zdraví upevnilo, jak říkáš."

"Ale ne, ne!" zvolala Andreth. "Nechápeš moje slova. Neboť se držíš stále téže myšlenky, můj pane: elfové jsou elfové a lidé jsou lidé, a třebaže mají téhož Nepřítele, který oběma uškodil, stále tu zůstává určený odstup mezi pány a kmány, mezi Prvorozenými, vznešenými a silnými, a Druhorozenými, obyčejnými a žijícími jen krátce v jejich službách.

Tak tomu však neučí tradice, která se mezi Moudrými uchovává od Temných let a z doby před nimi. Nikoli, pane - Moudří mezi lidmi říkají: 'My jsme nebyli stvořeni pro smrt, nerodili jsme se vždy jen proto, abychom zemřeli. Smrt nás postihla až dodatečně.' A hle, strach z ní nás nikdy neopouští a my před ní prcháme jako zvěř před lovcem. Pokud však jde o mne, soudím, že jí nemůžeme uniknout uvnitř tohoto světa, ne, dokonce ani tehdy, kdybychom se mohli dostat do onoho Světla za mořem, do onoho Amanu, o němž vyprávíš. V té naději jsme se vydali na cestu a putovali po mnohé lidské životy; byla to však marná naděje. Moudří to říkali, ale to pochod nezastavilo, neboť, jak už jsem řekla, jen málokdo na ně

dbá. A vida: prchali jsme před Stínem až na nejzazší pobřeží Středozeemě, jen abychom ho zde našli před sebou!"

Tu Finrod neodpovídal; po chvíli však se ozval znovu: "To jsou podivná a strašlivá slova, Andreth. A ty mluvíš jako někdo, kdo byl pokořen ve své hrdosti a snaží se proto ranit toho, s nímž hovoří. Pokud se v tomto shodují všichni Moudří mezi lidmi, mohu snadno uvěřit, že jste utrpěli nějakou těžkou ránu. Nikoli však od mého lidu, Andreth, ani od kohokoli jiného z Quendi. Jsme-li takoví, jací jsme, a vy takoví, jaké jsme vás našli, není to ani způsobeno našimi činy, ani by nám nikdy nepřišlo na mysl něco takového si přát; a vaše bolest nás netěší, ani nelichotí naší pýše. Jen jeden by tvrdil opak: ten Nepřítel, jehož nejmenujete.

Dej pozor na plevy ve svém zrnu, Andreth! Neboť by mohly být smrtelně nebezpečné: lži Nepřítele, které by skrze závist mohly dát vzejít nenávisti. Ne každý hlas, zaznívající z temných let, mluví pravdivě k uším, naslouchajícím podivným zvěstem.

Kdo však vám to veliké zlo způsobil? Čím přičiněním vás postihlo? Zdá se zřejmé, že bys odpověděla, Melkor - či jaké jméno mu vy tajně dáváte. Neboť mluvíš o smrti a jeho stínu, jako by to bylo jedno a totéž - jako by uniknout Stínu znamenalo též uniknout Smrti.

Avšak ono to není totéž, Andreth. Tak soudím, neboť jinak by se smrt vůbec nevyskytovala v celém tomto světě, který není jeho dílem, nýbrž dílem Jiného. Nikoli, *smrt* je pouze jménem, které dáváme čemusi, co on poskrvnil, a proto v něm pro nás zaznívá něco zlého; avšak kdyby to poskrvněno nebylo, bylo by to jméno dobré."

"Co vy víte o smrti! Nebojíte se jí, protože ji neznáte."

"I my jsme ji viděli, a bojíme se jí. I my můžeme zemřít, Andreth, a mnozí z nás zemřeli. Otec mého otce byl zabit ukrutným způsobem a mnozí ho od té doby následovali, vyhnanci v temnotách, uprostřed nelítostného ledu, na nenasatném moři. I později ve Středozeemi jsme umírali, ohněm a dýmem, jedem a ostrými čepelemi v boji. Fëanor je mrtev a Fingolfin rozdrčen nohama Morgothovými.

A proč? Protože usilujeme svrhnout Stín, nebo, pokud to není možné, alespoň mu zabránit, aby se znovu rozšířil po celé Středozeemi - abychom chránili děti Eruovy, Andreth, všechny jeho děti, nejenom pyšné Eldar!"

"Já jsem slyšela," opáčila Andreth, "že to bylo proto, abyste získali zpět své poklady, které vám Nepřítel uloupil; ale možná v této věci není dům Finarfinův zajedno se syny Fëanorovými. A přece, i přes veškerou vaši statečnost, se ptám znovu: Co vy víte o smrti? Je pro vás možná bolestná, znamená žal a ztrátu - ale jen na čas, jen na maličko času, ubraného z veliké hojnosti, pokud je pravda to, co jsem slyšela. Neboť vy víte, že ve smrti neopouštíte tento svět a že se můžete zase vrátit do života.

S námi je tomu jinak: umíráme doopravdy, odcházíme, abychom se už nevrátili. Smrt pro nás znamená naprostý konec a nenahraditelnou ztrátu. A strašné je na tom právě to, že je zároveň i zlem, které na nás bylo spácháno."

"Ten rozdíl vidím," odpověděl Finrod. "Asi bys řekla, že jsou dva druhy smrti: jedna znamená bolest a ztrátu, nikoli však konec, zatímco ta druhá konec, konec bez možnosti nápravy - a že Quendi trpí pouze tím prvním?"

"Ano - je tu však ještě jeden rozdíl," řekla Andreth. "Ta první je jen jakýmsi zraněním, k němuž může dojít během zvrátů života a jemuž statečný, či silný, či ten, kdo bude mít štěstí, možná unikne. Ta druhá je nevyhnutelná - je to lovec, jemuž nakonec neunikne nikdo. Ať je člověk sebesilnější, seberyhlejší, sebekurážnější; ať je moudrý či bláhový; ať je zlý či spravedlivý a milosrdný ve všech svých skutcích po všechny své dny; ať svět miluje či si ho oškliví, musí zemřít a opustit ho - a stát se zdechlinou, kterou lidé spěchají skrýt či spálit."

"A nemají lidé, pronásledováni takovýmto osudem, žádnou naději?"

"Nemají žádnou jistotu ani poznání, jen strach - či sny ve tmě," odpověděla Andreth. "Ale naději? Naděje, to je jiná záležitost - dokonce ani Moudří o ní většinou nemluví. A přece..." - tu v jejím hlase zazněl měkčí tón - "... a přece, pane Finrode z domu Finarfinova, z rodu elfů vznešených a mocných, my dva bychom o ní možná jednou mohli mluvit, ty a já."

"Jednou snad," řekl Finrod. "Zatím však i my kráčíme uprostřed stínů strachu. V tuto chvíli totiž vidím jen tolik, že tím velikým rozdílem mezi elfy a lidmi je pouhá blízkost či vzdálenost konce. A nic jiného. Neboť pokud si myslíš, že pro Quendi neexistuje žádná nevyhnutelná smrt, mýlíš se."

Nikdo z nás neví, i když Valar to snad vědí, jaká je budoucnost Ardy; jak dlouho je jí určeno trvat. Navždy však trvat nebude. Eru ji stvořil, ale není její součástí. Je to pouze on, kdo není ničím omezen. Arda, i samo Eä, tedy svá omezení mít musí. Ty nás, Quendi, vidíš stále ještě na počátku naší existence, a konec je dosud daleko. Možná se tak daleko zdá mezi vámi smrt mladému člověku v rozkvětu jeho sil - až na to, že za námi už leží dlouhá léta života a přemýšlení. Avšak ten konec přijde. To víme všichni. A pak budeme muset zemřít - budeme muset úplně pominout, jak se zdá, neboť náležíme Ardě (jak naše *hröa*, tak naše *fëa*). A co bude dál? 'Odchod bez návratu', jak to ty nazýváš, 'naprostý konec a nenahraditelná ztráta'?

Náš lovec je pomalý, Andreth, avšak nikdy nesejde ze stopy. Dál než ke dni, kdy odtroubí svůj lov, ani naše poznání, ani naše jistota nesahá. A nikdo k nám nemluví o naději."

"To jsem nevěděla," řekla Andreth. "A přece..."

"A přece je ten náš aspoň pomalý, to bys chtěla říci? Pravda. I když není tak jisté, že osud, o němž víš dlouhý čas, že tě čeká, je po všech stránkách lehčím břemenem než ten, který dopadne brzy. Avšak pokud jsem dobře pochopil tvá slova, ty nevěříš, že tento rozdíl existoval na počátku. Nebyli jste vždy odsouzeni k rychlé smrti."

O mnohém by se dalo mluvit ohledně této víry (ať už se zakládá na pravdě nebo ne). Ale nejprve bych se rád zeptal: Jak se mezi vámi říká, že k něčemu takovému došlo? Pro

zlou vůli Melkorovu, odhadoval jsem, a tys to nepopřela. Nyní však vidím, že nemluvíš o ztrátě či oslabení, které postihlo všechno v Ardě Porušené, nýbrž o nepřátelském úderu, namířeném pouze proti tvému lidu, proti lidem jako takovým. Je to pravda?"

"To skutečně je."

"Pak je to ale cosi hrůzného!" zvolal Finrod. "My známe Melkora, Morgotha, a víme, že je mocný. Ano, viděl jsem ho, a slyšel jsem jeho hlas; a stál jsem oslepen ve tmě, která je v srdci jeho stínu, o které ty, Andreth, nevíš než z doslechu a ze vzpomínek svého lidu. Avšak dokonce ani uprostřed té tmy jsme nevěřili, že by mohl ovládnout děti Eruovy. Toho snad může zastrašit, onoho zkazit - ale změnit osud celého lidu z dětí Eruových, oloupit je o jejich dědictví - pokud by mohl udělat něco takového Jedinému navzdory, pak je ještě mnohem větší a strašlivější, než jsme se domnívali; pak je veškerá chrabrost Noldor jen troufalost a bláznovství - ano, pak i sám Valinor a hory Pelóri jsou postaveny na písku."

"Vidíš!" opáčila Andreth. "Což jsem neříkala, že nevíte nic o smrti? Jen jsi nucen jí čelit, a pouze v myšlenkách, tak jak my ji známe v myšlenkách i ve skutečnosti po celý svůj život, okamžitě propadáš zoufalství. Pokud vy to nevíte, my víme až příliš dobře, že Bezejmenný je pánem tohoto světa, a že veškerá vaše chrabrost, stejně jako naše, je bláznovstvím - nebo přinejmenším marná."

"Zadrž!" zvolal Finrod. "Měj se na pozoru, abys nevyslovila, co nesmí být vysloveno, ať už vědomě či nevědomě - abys nezaměňovala Jediného s Nepřítelem, který by něco takového rád viděl. Pánem tohoto světa není on, nýbrž jeho Stvořitel; a jeho zástupcem je Manwë, požehnaný Král králů Ardy."

Ne, Andreth. To jen zatemnělá a zmatená mysl - to, že se někdo klaní před tím, koho si oškliví - že prchá před někým, koho neodmítá - že miluje své tělo a přece jím pohrdá a hnusí si ho jako budoucí zdechlinu - tyto věci by skutečně mohly být dílem Morgothovým. Avšak odsoudit nesmrtelné k smrti, tak, aby se to dědilo z otců na syny, a přece jim ponechat vzpomínku na dědictví, které jim bylo odňato, a touhu po tom, co ztratili - mohl by Morgoth udělat něco takového? Ne, říkám já. A jen proto jsem mluvil o tom, že pokud jsou tvá slova pravdivá, je celá Arda marnost, od vrcholku Oiolossë až po nejhlubší propast. Neboť já tvým slovům nevěřím. Nikdo by nemohl udělat něco takového kromě Jediného.

Proto se tě ptám, Andreth - čeho jste se to dopustili, vy lidé, kdysi dávno, ve tmě? Čím jste pohněvali Jediného? Neboť jinak je celé tvé vyprávění jen snem, vytvořeným Temnou myslí. Pověš mi, co víš či co jsi slyšela?"

"To neudělám," odpověděla Andreth. "O těchto věcech my nemluvíme s nikým mimo svůj vlastní rod. Avšak Moudří stejně nevědí nic jistého a mluví různými hlasy; neboť ať už se v těch dávných dobách stalo cokoli, prchali jsme před tím - snažili jsme se na to zapomenout, a snažili jsme se o to tak dlouho, že si nyní nevzpomínáme na dobu, kdy bychom na tom byli jinak než nyní - až na pověsti o dobách, kdy smrt nepřicházela tak brzy a žili jsme dosud mnohem déle, avšak smrt už tu byla."

"Vy si nevzpomínáte? Nejsou mezi vámi žádné příběhy o dobách před příchodem smrti, i když je třeba nevyprávíte cizincům?"

"Možná, že jsou," odpověděla Andreth. "Když ne mezi mým lidem, tedy snad mezi lidem Adanel." Tu umlkla a zahleděla se do ohně.

"A neví o tom někdo jiný kromě vás samotných?" ozval se Finrod konečně. "Neví o tom Valar?"

"Valar?" Andreth vzhledla a její oči potemněly. "Jak bych to mohla vědět, já či kdokoli jiný z lidí? Ti vaši Valar neuznali za vhodné nás obtěžovat ani svou péčí, ani vyučováním. Nám žádné pozvání neposlali."

"Ach Andreth, a co o nich víš, že o nich mluvíš tímto způsobem? Já jsem je viděl, bydlel jsem mezi nimi, stál jsem v přítomnosti Manwëho a Vardy ve Světle. Nemluv o nich takto, a vůbec o ničem, co tě o mnoho převyšuje. Původcem takových slov je zase jedině Lhář sám.

Což ti nikdy nepřišlo na mysl, Andreth, že jste se tehdy, v dávné minulosti, mohli dopustit něčeho, co vás postavilo mimo jejich péči a mimo dosah jejich pomoci? Anebo dokonce to, že jste vy, děti Lidí, nepatřili mezi tvory, kterým by mohli vládnout? Neboť jste byli příliš velicí. Ano, myslím to vážně - neříkám to jen proto, abych polichotil tvé pýše: příliš velicí. Jediní v Ardě, kdo jsou svými vlastními pány pod rukou Eruovou. Važ tedy svá slova! Nejste-li ochotni mluvit s druhými o své ráně a o tom, jak jste k ní přišli, dejte pozor, abyste - jako nešikovní ranhojiči - neposoudili zranění nesprávně či v pýše nesvalovali vinu na jiného.

Avšak protože o této věci mluvit nechceš, obraťme se k jiným záležitostem. Rád bych uvažoval o vašem stavu před zraněním, neboť to, co o něm říkáš, ve mně také budí úžas a těžko to chápu. Říkáš: 'nebyli jsme stvořeni pro smrt, nerodili jsme se vždy jen proto, abychom zemřeli.' Co tím myslíš? Že jste byli jako my, nebo něco jiného?"

"Toto učení se vámi nezabývá," odpověděla Andreth. "Tehdy jsme ještě Eldar neznali. Přemýšleli jsme jen o umírání či neumírání. O životě stejně dlouhém jako trvání světa, avšak ne delším jsme neslyšeli; vlastně mi až dosud vůbec nepřišel na mysl."

"Abych se přiznal," řekl Finrod, "myslel jsem na to, že by ta vaše víra, že jste nebyli stvořeni pro smrt, mohla být jen snem vaší pýchy, způsobeným závistí a snahou se vyrovnat Quendi či je předčit. Ty bys tedy jistě řekla, že tomu tak není. A přece už dlouho předtím, než jste se dostali do této země, jste potkali jiné rody Quendi a s některými jste se spřátelili. A nebyli jste snad už tehdy smrtelní? A nikdy jste s nimi nemluvili o životě a smrti? Ačkoli i beze slov by brzy odhalili vaši smrtelnost a vy byste zanedlouho zpozorovali, že oni neumírají."

"A já opravdu řeknu, že tomu tak není," odpověděla Andreth. "Možná jsme byli smrtelní, když jsme se kdesi poprvé setkali s elfy, možná ne: o tom se naše pověsti nezmiňují, alespoň ne ty, které znám. Avšak už tehdy jsme měli své učení a nepotřebovali jsme se učit

od nich: věděli jsme, že na počátku jsme se zrodili, *abychom nikdy nezemřeli*. A tím, můj pane, jsme mysleli toto: *k nekonečnému životu, k životu bez konce a bez jakéhokoli stínu*."

"A uvažovali už Moudří mezi vámi, jak zvláštní je ta pravá přirozenost, kterou podle vašeho učení Atani měli?"

"Je opravdu tak zvláštní? Mnozí z Moudrých mají za to, že smrt nepatřila k pravé přirozenosti ničeho živého."

"Eldar by jim řekli, že v této věci se mýlí. Pro nás je to, co připisujete lidem, podivné a jen stěží přijatelné, a to ze dvou důvodů. Pokud plně rozumíš vlastním slovům, tvrdíš, že jste měli nepomíjivá těla, pro která neplatila omezení Ardy, přestože byla vzata z její hmoty a z její hmoty živena. A také tvrdíš (i když toho sis možná nevšimla), že jste měli *hröar* a *fëar* od samého počátku neschopné harmonie. A přece je harmonie mezi *hröa* a *fëa* něčím naprosto zásadním pro pravou, nezkaženou přirozenost všech Vtělených - *Mirröanwi*, jak my nazýváme děti Eruovy."

"O té první obtíži vím," odpověděla Andreth. "A naši Moudří na ni mají svou odpověď. Ta druhá, jak správně tušíš, mi jasná není."

"Ne?" opáčil Finrod. "Potom nevidíte ani sami sebe dostatečně jasně. Ale to se často stává, že přátelé a příbuzní vidí zřetelně věci, které jejich přáteli samému zůstávají skryty."

My, Eldar, jsme vaši příbuzní - a vaši přátelé zrovna tak, pokud budeš ochotna tomu uvěřit. A hledíme na vás už po tři vaše generace s láskou a účastí; a mnoho o vás přemýšlíme. A jednou věcí jsme si naprosto jisti, nebo je všechna naše moudrost marná: že *fëa* člověka, ač opravdu blízce příbuzná té naší, přece jen není přesně stejná. Neboť, jakkoli nám to připadá zvláštní, *fëar* lidí nejsou jako ty naše připoutány k Ardě a Arda není jejich domovem.

Popřeš to snad? Ovšem, my netvrdíme, že nemilujete Ardu a vše v ní (nakolik jste svobodni od Stínu) možná stejně velkou láskou, jako je ta naše. Avšak odlišně. Vnímáme Ardu každý svým způsobem a ceníme si jejich krás každý jinak a do jiné míry. Jak bych to jen řekl? Zdá se mi to asi takové jako rozdíl mezi někým, kdo navštíví cizí zemi a nějakou dobu tam pobývá (avšak nemusí tam zůstat) a někým, kdo v té zemi žije (a žít musí) po všechna svá léta. Prvnímu z nich je všechno, co vidí kolem sebe, nové a zvláštní, a do té míry také milováníhodné. Druhému je všechno známé, to jediné, co kdy poznal, jeho vlastní, a proto drahocenné."

"Jestli tím chceš říci, že lidé jsou hosté..." začala Andreth.

"Teď jsi to řekla! Hosty vás často nazýváme."

"Ach ano, povýšení jako vždy! Ale pokud jsme tedy jen hosty, můj pane, v zemi, která celá patří vám, pověz mi, jakou jinou zemi jsme kdy poznali?"

"Ne, ty to pověz mně! Neboť když vy to nevíte, jak bychom to mohli vědět my? Ale víš, co Eldar říkají o lidech? Že nehledí na žádné stvoření pro ně samotné! Že pokud ho studují, snaží se objevit cosi jiného - že pokud ho milují, je to jen proto (alespoň jak se zdá), že jim připomíná cosi jiného, vzácnějšího. S čím ale srovnávají? Co to je, to cosi jiného?"

Obojí, elfové i lidé, žijeme v Ardě a z Ardy pocházíme; a to poznání, které lidé mají, je poznání založené na Ardě (alespoň by to bylo přirozené). Odkud tedy tato vzpomínka, kterou v sobě nosíte od první chvíle, ještě dřív, než začnete poznávat svět?

Nemůže to být vzpomínka na jiné kraje Ardy, odkud jste počali svou pouť. I my máme za sebou dalekou cestu. Avšak kdybychom spolu došli do kraje na východě, kde jste kdysi žili, já bych v tom kraji poznal část svého domova, kdežto v tvých očích bych viděl tentýž úžas a srovnávání, jaké vidím v očích lidí z Beleriandu, kteří se zde narodili."

"Říkáš podivné věci, Finrode," odpověděla Andreth. "Takové, jaké jsem nikdy dřív neslyšela. A přece se při tvých slovech cosi v mém srdci pohnulo, jako bych cítila jejich pravdivost, i když jí nerozumím. Avšak ta vzpomínka je prchavá, zmizí dřív, než si ji dokážeme naplno uvědomit; a od té chvíle jsme slepí. A ti mezi námi, kdo znají Eldar a snad je i milují, zase naopak říkávají: 'Oči elfů se nikdy neunaví.' A zjišťujeme, že elfové nechápou naše pořekadlo: 'Vidět příliš často znamená nevidět vůbec.' Žasnou nad tím, jak v lidských jazycích může být totéž slovo pro *dlouho známé* a *nudné*."

Mysleli jsme si, že to je jen tím, že elfové žijí o tolik déle a zůstávají stále svěží. "Velké děti", tak se občas odvažujeme nazývat my vás, můj pane. A přece... a přece: pokud si tedy nic v Ardě pro nás neuchová delší dobu svou chuť a všechno krásné zešedne v našich očích, co to podle tebe znamená? Což to není způsobeno Stínem, který leží na našich srdcích? Nebo snad řekneš, že ne - že tomu bylo vždycky tak, i před zraněním?"

"Ano, to opravdu řeknu," odpověděl Finrod. "Stín možná pošpinil váš nepokoj, přináší s sebou rychlejší únavu a větší sklon k pohrdání, avšak věřím, že ten nepokoj sám zde byl stále. A pokud ano, nevidíš už tu disharmonii, o níž jsem mluvil? Pokud ovšem vaši Moudří mají učení podobné našemu, že totiž *Mirröanwi* jsou spojením těla a mysli, *hröa* a *fëa*, či, jak obrazně říkáme, Domu a jeho Obyvatele."

Neboť co je smrt, které želiš, než oddělením těch dvou? A co je "nesmrtelnost", o níž jste přišli, než jejich věčným spojením?"

Avšak co si potom myslet o tomto spojení u člověka: Obyvatel, který je pouze hostem v Ardě a necítí se tu doma, a Dům, který je postaven z hmoty Ardy a musí zde tedy (alespoň jak by se zdálo) zůstat?

Přinejmenším by se jen stěží dalo doufat, že trvání tohoto Domu může být delší než trvání Ardy, jejíž je součástí. Avšak ty tvrdíš, že i ten Dům sám byl nesmrtelný, či ne? Já bych spíše věřil, že taková *fëa* by svým časem ze své vlastní vůle opustila svůj zdejší příbytek, i kdyby její pobyt v něm směl být delší, než je tomu nyní. Pak by slovo *smrt* (jak už jsem říkal) znělo tvým uším jinak: jako osvobození, návrat, ne, víc: jako cesta domů! Ale zdá se, že tomu ty nevěříš?"

"Ne, nevěřím tomu," přisvědčila Andreth. "Vždyť to by bylo pohrdání tělem, myšlenka Temnoty, nepřírozená pro kohokoli z Vtělených, jehož neporušený život znamená láskyplné spojení toho dvojího. Tělo přece není hostinec, kde by se poutník ohřál na jednu noc, aby pak šel dál svou cestou vstříc jinému. Je to dům pro pouze jediného obyvatele, ba, nejenom dům, nýbrž zároveň i oděv; a není mi jasné, proč by se v tomto případě nedalo zrovna tak dobře mluvit o osobě, střižené na míru oděvu, jako o oděvu, šitém na míru osobě."

Mám tedy za to, že není správné si myslet, že by oddělení těch dvou mohlo patřit k pravé přirozenosti člověka. Neboť kdyby bylo přirozené pro tělo, aby bylo opuštěno a zemřelo, zatímco *fëa* by žila dál, pak by skutečně v člověku vládla disharmonie a jeho části by nebyly spojeny v lásce. Jeho tělo by bylo přinejlepším na obtíž, a možná také vězením - čímsi vnuceným, nikoli darovaným. Ale je vposledu jen jeden, kdo vnucuje svou vůli, kdo vymýšlí vězení, a pokud by od počátku byla naše přirozenost taková, pocházela by od něj - ale to, jak říkáš, nesmí být vysloveno.

Žel, tam venku v temnotě tak jako tak žijí lidé, kteří to říkají - avšak Atani, které znáš, tak nemluví, ne teď. Věřím, že v této věci jsme takoví, jako vy, skuteční Vtělení, a že opravdový a plný život pro nás není možný bez spojení Domu a Obyvatele v lásce a pokoji. Proto smrt, která je rozděluje, je pohromou pro oba."

"Víc a víc mne přivádíš v úžas, Andreth! Neboť pokud to, co říkáš, je pravda, hle! potom *fëa*, která je zde pouze poutníkem, žije v nerozdělitelném svazku s *hröa*, které patří Ardě; rozdělit je znamená krutou ránu, a přece musí obojí naplnit svou pravou přirozenost, aniž by činilo násilí druhému. Pak může následovat pouze jediný závěr: že *fëa*, až bude odcházet, musí vzít *hröa* s sebou. A co to může znamenat jiného, než že *fëa* bude mít moc pozvednout *hröa*, jako svého nerozlučného druha a společníka, do věčného trvání za hranicemi Eä a za hranicemi Času? Tak by Arda, či její část, byla nejenom uzdravena od Melkorovy poskvrny, ale dokonce osvobozena od omezení, daných ve "Vidění Eruově", o němž vyprávějí Valar.

Proto ti říkám, že pokud je tomuto možno uvěřit, pak byli lidé na počátku skutečně velicí pod rukou Jediného; a strašnější nad všechny ostatní katastrofy je změna, která se s vámi udála.

Že by to tedy bylo vidění toho, co má nastat, až bude Arda přivedena k dokonalosti - živého tvorstva a dokonce i samotných pevnin a moří Ardy, proměněných k věčnému trvání a nezničitelnosti, provždy nových a krásných - s čím *fëar* lidí porovnávají, co vidí kolem sebe? Či je snad kdesi svět, jehož všechno, co vidíme, všechno, co lidé či elfové kdy poznali, je jen znamením a připomínkou?"

"Pokud ano, soudím, že to ví pouze Eru sám," řekla Andreth. "Jak bychom mohli nalézt odpovědi na takové otázky, zde v mlhách Ardy Porušené? Mohlo tomu být jinak, kdyby ke změně nedošlo; takto však dokonce i Moudří mezi námi uvažují jen příliš málo o Ardě samotné či jiných živých tvorech, kteří zde bydlí. Přemýšleli jsme ponejvíce jen sami

o sobě: o tom, jak naše *hröar* a *fëar* měly žít navždy v radosti pohromadě, a o neproniknutelné tmě, která nás nyní očekává."

"Tedy to nejsou pouze Vznešení Eldar, kdo zapomíná na své příbuzné! Avšak tyto myšlenky jsou podivuhodné - stejně jako tvé srdce se pohnulo, když jsem mluvil o vašem nepokoji, moje se pohnulo nyní, jako by slyšelo dobrou zprávu.

Víš, co si začínám myslet? Že lidé nejsou ani zdaleka druzí v pořadí, nýbrž dědicové všeho a ti, kdo mají všechno dovést k plnosti! Že jejich úkolem je uzdravit Porušení Ardy, jehož předzvěst už tu byla, než jim bylo určeno vzniknout; a učinit ještě víc, jako vykonavatelé moci a slávy Jediného: rozvinout Hudbu dál - překonat Vidění světa!

Neboť Arda Uzdravená nebude pouze Arda Neporušená, nýbrž cosi třetího a většího - a přece zase táž. Rozmlouval jsem s Valar, kteří byli přítomni Hudbě před počátkem Světa, a nyní si kladu otázku: Slyšeli vlastně konec Hudby? Nebylo něco v závěrečných akordech Eruových, či po nich, co přemožení jejich mohutností nevnímali?

Anebo jinak: Eru je provždy svobodný rozhodovat - co když tedy nevytvořil žádnou Hudbu a neukázal žádné vidění za určitou hranici? Pak nemůžeme za tuto hranici vidět ani vědět, dokud tam každý svou cestou nedojdeme, ať už Valar, Eldar či lidé.

Tak by si mohl mistr vypravěč šetřit vrcholný moment příběhu a neodhalit ho, dokud nepřijde pravý čas. Ano, do jisté míry by se uhodnout dal, pokud bude někdo naslouchat celým srdcem a myslí - ale tak by si to vypravěč přál. Překvapení a úžas nad jeho uměním by se tak v žádném případě neumenšily, neboť takto se posluchač jakoby podílí na jeho autorství. Avšak něco docela jiného by bylo, kdyby nám všechno odhalil v předmluvě, ještě než by příběh začal!"

"A jaký bys tedy řekl, že je ten vrcholný moment příběhu, který si Eru nechal pro sebe?" tázala se Andreth.

"Ach, má moudrá paní!" odvětil Finrod. "Jsem Elda, a už zase jsem myslel na svůj vlastní lid. Ale ne, přece ne - na všechny děti Eruovy. Myslel jsem na to, že skrze Druhorozené děti Eruovy bychom mohli být vysvobozeni ze smrti. Neboť po celou tu dobu, co jsme mluvili o smrti jako o rozdělení toho, co je spojeno, jsem v srdci myslel na smrt, která je něčím jiným: společným koncem obojího. Neboť právě to leží před námi, nakolik jsme schopni dohlédnout: završení dějin Ardy a její konec, a proto i konec nás, dětí Ardy; konec, kdy celé dlouhé životy elfů budou jen a jen minulostí.

A pak jsem náhle spatřil jako ve vidění Ardu Obnovenou: Ardu, kde by Eldar, jejichž životy by byly završeny, avšak ne ukončeny, mohli navždy přebývat v přítomném okamžiku a možná chodit po boku lidí, svých vysvoboditelů, a zpívat jim takové písně, že se jimi dokonce i tam, uprostřed nejvyšší blaženosti, zelená údolí rozezní a věčné horské štíty rozechvějí jako struny harfy!"

Tu Andreth vzhledla zpod obočí k Finrodovi. "A když náhodou nebudete zpívat," tázala se, "co nám povíte?"

"To mohu jenom hádat," zasmál se Finrod. "Nu, moudrá paní, myslím, že bychom vám mohli vyprávět příběhy o minulosti, o Ardě, jak bývala dřív, o nebezpečích a velkých činech a o stvoření Silmarilů! Tehdy jsme my byli my ti "povýšení". Avšak tam, tam budete doma vy, vy budete na všechno hledět nerozptýlenýma očima toho, jemuž je to vlastní. Pak budete vy vlastníky a pány! 'Oči elfů vždy hledí na něco jiného,' budete říkat. Avšak vy budete vědět, co nám okolní svět připomíná: dny, kdy jsme se poprvé setkali a naše ruce se dotkly v tmách. Za hranicí konce světa už se nebudeme měnit; neboť naším velkým nadáním jsou vzpomínky, jak se během dějin Ardy bude projevovat stále zřetelněji: čím dál těžší břemeno, jak se obávám, avšak ve dnech, o nichž nyní hovoříme, nesmírné bohatství." A tu se odmlčel, neboť spatřil, že Andreth tiše pláče.

"Žel, pane," řekla. "Co tedy máme počít nyní? Vždyť my tu mluvíme, jako by ty věci už nastaly, nebo měly určitě nastat. Avšak lidé byli umenšeni a jejich moc jim byla odňata: před námi leží temnota, do které marně napínáme oči. Pokud měly být s naší pomocí vybudovány vaše věčné domovy, nyní postaveny nebudou."

"Nemáte tedy žádnou naději?"

"Co je to naděje?" opáčila. "Očekávání dobrého, které, ač samo o sobě nejisté, má nějaký základ v tom, co známe? Pak nemáme žádnou."

"Ano, to je jedna z věcí, kterým lidé říkají naděje," přisvědčil Finrod. "My ji nazýváme *amdir*, "vzhlížení". Existuje však ještě jeden druh naděje, který má hlubší základ. Tu nazýváme *estel*, "důvěra". Té nemůže uškodit dění ve světě, neboť nepramení ze zkušenosti, ale z naší přirozenosti a původu. Pokud jsme opravdu *Eruhin*, děti Jediného, On nestrpí, aby ho někdo připravil o to, co mu patří, jakýkoli nepřítel, ba ani my sami. To je nejhlubším základem *estel*, kterou si uchováváme, i když myslíme na Konec: že všechny jeho záměry vposledu vedou k radosti jeho dětí. *Amdir* nemáte, jak říkáš. *Estel* vám také vůbec žádná nezůstala?"

"Snad... Ale ne! Což nevidíš, že i to patří k ráně, jež nás postihla? Také *estel* se zachvěla a všechny její základy se otřásly. Jsme opravdu dětmi Jediného? Nebyli jsme s konečnou platností zavrženi? A byli jsme jimi kdy vůbec? Není Bezejmenný přece jen pánem světa?"

"Nevyslovuj to ani v otázce!"

"Nemohu to nevyslovit, chceš-li pochopit hloubku zoufalství, v němž žijeme. Či přinejmenším v němž žije většina lidí. Mezi Atani, jak nás nazýváte, či Hledajícími, jak říkáme my, mezi těmi, kdo opustili kraje zoufalství a putovali na západ za klamnou nadějí - mezi těmi se ještě věří, že se snad dá ještě nalézt uzdravení či že existuje nějaká úniková cesta. Ale je to opravdu *estel*? Není to spíše *amdir*, avšak bez rozumného základu: pouhý útěk ve snu před tím, co v bdělém stavu vědí - že před smrtí a temnotou není záchrany?"

"*Pouhý útěk ve snu*, říkáš. Ve snách vyplouvají na povrch mnohé touhy; a touha může být posledním zábleskem *estel*. Jenže ty ve skutečnosti nemáš na mysli sen, Andreth.

Zaměřuješ sen a bdění s nadějí a přesvědčením, abys zdůraznila pochybnost jednoho a jistotu druhého. Což jen ze spánku s vámi mluví ti, kdo hovoří o úniku a uzdravení?"

"Ať spí nebo ne, jasného neřeknou nic. Jak či kdy k uzdravení dojde? V jaké bytosti budou proměněni ti, kdo se dožijí té chvíle? A co bude s námi, kteří se jí nedočkáme a odejdeme do temnot neuzdravení? Na tyto otázky mají jakési tušení odpovědi jen ti, kteří se drží *Staré naděje*, jak tomu říkají."

"Kdo je to?"

"Malá skupinka lidí," odpověděla Andreth. "Avšak přibylo jich od té doby, co jsme přišli do této země a oni vidí, že Bezejmennému se lze postavit na odpor (jak si alespoň myslí). Jenže to není žádný dobrý důvod. Klást mu odpor ještě neznamená napravit jeho někdejší činy. A pokud se statečnost Eldar zde ukáže jako marná, jejich zoufalství bude o to hlubší. Neboť ta stará naděje nebyla založena na moci lidí, ani kteréhokoli jiného rodu v Ardě."

"Jaká to tedy je naděje? Víš to?"

"Říkají," odpověděla Andreth, "říkají, že sám Jediný vstoupí do Ardy a uzdraví veškeré Porušení od počátku do konce. Říkají také, nebo to alespoň předstírají, že toto je pověst, která se traduje už bezpočet let, už ode dne, kdy nás to neštěstí postihlo."

"Říkají, předstírají?" tázal se Finrod. "Ty tedy nepatříš k nim?"

"Jak bych mohla, pane? Veškerá moudrost stojí proti nim. Kdo je Jediný, kterému vy říkáte Eru? I když necháme stranou lidi, kteří slouží Bezejmennému, jako mnozí ve Středozemi, stále ještě mnoho lidí vidí svět jen jako boj mezi Světlem a Temnotou, které jsou si mocí rovny. Avšak ty bys řekl, ne, to mluví o Manwëm a Melkorovi; Eru je nad oběma. Je tedy Eru jakýmsi nejvyšším mezi Valar, velikým bohem mezi bohy, jak si ho představují mnozí lidé, dokonce i mezi Atani: král, který tráví čas daleko od své říše a nechává tu svým knížatům volnou ruku, aby si dělali, co se jim zlíbí? A ty bys zase řekl, ne, Eru je Jediný, není mu rovného, On stvořil Eä a je nade vším, co jest; a Valar jsou mnohem vyšší než my, avšak o nic blíž jeho majestátu. Či ne?"

"Ano," odpověděl Finrod, "tak o tom mluvíme, a podobně i Valar, kteří vědí, všichni, až na jednoho. Ale kdo z nich, myslíš, bude spíše lhát: ten, kdo hovoří o svém postavení s pokorou, nebo ten, kdo se povyšuje?"

"V této věci nemám pochyb," řekla Andreth. "A právě z toho důvodu je Naděje nad moje chápání. Jak by mohl Eru vstoupit do něčeho, co stvořil a nad co je neskonale větší? Může snad pěvec vstoupit do svého příběhu či malíř do svého obrazu?"

"Vlastně už je v něm, nejenom mimo něj," odpověděl Finrod. "Ale způsob, kterým je uvnitř, je věru jiný než způsob, kterým je vně."

"Přesně tak," přisvědčila Andreth. "Podobným způsobem by jistě i Eru mohl být přítomen v Ea, které z něj povstalo. Avšak oni mluví o tom, že by Eru sám *vstoupil do Ardy*,

a to je něco úplně jiného. Jak by mohl on, který je o tolik větší, něco takového udělat? Což by to neroztříštilo Ardu, či dokonce veškeré Eä?"

"Na to se mě neptej," odpověděl Finrod. "Takové věci přesahují moudrost Eldar, či možná i samotných Valar. Avšak cítím, že by nás vlastní slova mohla zavádět a že když říkáš "větší", myslíš na rozměry v Ardě, kde větší nádobu nelze vložit do menší.

Avšak taková slova se nedají užívat o někom, kdo je mimo všechnu míru. Pokud by si Eru přál něco takového udělat, nepochybuji o tom, že by si způsob našel, i když si ho já nedokážu představit. Neboť, alespoň jak se mi zdá, i kdyby skutečně vstoupil do Ardy, musel by zároveň zůstat, jaký je nyní: autor stojící mimo své dílo. A přece, Andreth, si nedovedu představit ani to, jak jinak by mohlo k uzdravení dojít. Vždyť Eru jistě nestrpí, aby Melkor proměnil celý svět podle své vůle a definitivně zvítězil. Avšak neznáme žádnou moc vyšší než Melkor, kromě Jediného. Proto Eru, pokud nebude chtít přenechat své dílo Melkorovi, který bez jeho zásahu zvítězí, musí sám přijít a porazit ho.

A víc: i kdyby Melkor (či Morgoth, kterým se stal) mohl přece nějak být poražen či vyvržen z Ardy, stále by jeho Stín zůstal a všechno zlo, které napáchal či zasel jako semeno, by rostlo a množilo se. Pokud má na toto být nalezena nějaká pomoc, než nastane konec, nějaké nové světlo, které by se postavilo tmě, či lék na všechny ty rány, pak musí, jak soudím, přijít zvenčí."

"Ty tedy, pane," vzhlédla Andreth v úžasu, "věříš této naději?"

"Na to se mě ještě neptej," odpověděl. "Neboť pro mne je to dosud podivuhodná zpráva, přicházející zdaleka. O žádné takové naději s Quendi nikdy nikdo nemluvil - vám jediným byla poslána. A přece se o ní smíme dozvědět skrze vás a potěšit svá srdce." Na chvíli se odmlčel, pak vážně pohlédl na Andreth a pokračoval: "Ano, moudrá paní, možná to tak bylo určeno, abychom se my, Quendi, a vy, Atani, setkali, dřív než svět zestárne, a přinesli zprávy jedni druhým, takže se my od vás dozvíme o Naději: ba, dokonce určeno, abychom zde my dva, milovaná Andreth, ty a já, seděli a hovořili přes propast, která dělí naše rody - tak abychom, dokud nad námi dosud stojí hrozba Stínu na severu, nemuseli docela propadnout strachu."

"Přes propast, která dělí naše rody? Nelze ji tedy překlenout jinak než pouhými slovy?" A znovu jí vytryskly slzy.

"Snad by to mohlo být možné. Pro některé. To nevím," odpověděl. "Snad ta propast existuje spíše jen mezi našimi osudy, neboť jinak jsme si blízce příbuzní, blíže než kterákoli jiná stvoření na světě. Avšak překročit propast, určenou osudem, je nebezpečné; a kdyby to někdo udělal, nenalezl by na druhé straně radost, nýbrž zármutek pro oba - alespoň jak soudím.

Proč však říkáš "pouhá slova", milovaná Andreth? Což slova skutečně nepřekonávají propasti mezi jednotlivými životy? Jistě jsme si nyní vyměnili víc než prázdné zvuky! Což jsme se jeden k druhému vůbec nepřiblížili? Jenže to je ti asi chabou útěchou."

"Nežádala jsem o útěchu. Proč myslíš, že ji potřebuji?"

"Pro osud lidí, který se tě dotkl jako ženy, milovaná Andreth. Což myslíš, že nevím? Není on snad můj bratr, drahý mému srdci? Aegnor: *Aikanár*, Pronikavý plamen, dychtivý a rychlý. A není tak dávno den, kdy jste se poprvé setkali a vaše ruce se dotkly v tmách. Avšak tehdy jsi byla teprve dívka, nebojácná a stejně dychtivá jako on, za ranního slunce na vrcholcích Dorthonionu."

"Jen to dopověz!" opáčila Andreth. "Řekni: Zatímco teď jsi jen moudrá žena, osamělá, a čas, který se jeho nedotkne, už poznamenal tvé vlasy mrazem nadcházející zimy! Ale neříkej mi "milovaná", jako kdysi on!"++

"Ach ano! To je příčina té hořkosti, kterou bylo znát ze všech tvých slov, že, drahá *adaneth*, ženo z lidí? I kdybych ti dokázal povědět slovo útěchy, cítila bys ho jako povýšené od někoho z mého břehu dělicí propasti. Avšak co ti tedy vůbec mohu říci jiného než ti připomenout Naději, kterou jsi mi sama odhalila?"

"Nemluvila jsem o tom, že by to kdy byla moje naděje. A i kdyby byla, stále ještě bych měla chuť křičet: Proč musí tato bolest vstupovat mezi nás právě teď a tady? Proč vás máme milovat - a proč máte milovat vy nás (pokud nás skutečně milujete), a přece pokládat tu propast mezi sebe a nás?"

"Protože jsme tak byli stvořeni, má blízká příbuzná. Avšak my jsme nestvořili sami sebe a proto jsme také nepoložili onu propast mezi sebe a vás. Ne, milovaná *adaneth*, v této věci nejsme povýšení, nýbrž plni soucitu. To slovo se ti nebude líbit. Avšak soucit má dvě podoby. Jedna spočívá ve vědomí stejného prožívání, a je blízká lásce; druhá ve vědomí odlišného osudu, a je blízká pýše. Já mluvím o té první."

"Nemluv mi o žádné z nich! Nestojím ani o jednu. Byla jsem mladá, když jsem pohlédla do jeho plamene, a nyní jsem stará a ztracená. I on byl mladý, když se jeho plamen naklonil ke mně, avšak odvrátil se ode mne a je dosud mladý. Mají snad svičky soucit s mŕkami?"

++ pozn. překl. Zde jde o jistou překladatelskou licenci. Elfí jazyky totiž (jako do značné míry i angličtina) užívají vykání jako normální způsob oslovení, zatímco tykání je vyhrazeno pro nejdůvěrnější přátelství (případně nejhlubší pohrdání). Překládat to stejným způsobem do češtiny mi připadalo nepřírozené. Oslovení "milovaná" (které Finrod v originále také jednou užil) tedy naznačuje místo v rozhovoru, kdy Finrod začal Andreth tykat - a také to, že s tím ani zdaleka nepřestal, když ho požádala, ačkoli v této věci je původní Tolkienův záznam rozhovoru prý mnohokrát opravovaný. Jeho pohnutí bylo zřejmě příliš silné. V podstatě se k vykání vrátil pouze hned v následující replice (kde ho právě možná zcela záměrně nahradil slovem "beloved", "milovaná") a pak ještě dvakrát, kdy snad pocítil lehkou netrpělivost nad její zatvrdelou zahořklostí (v překladu naznačeno návratem k oslovení "paní").

"A můry se svíčkami, když je vítr uhasí? Milovaná *adaneth*, věř mi, *Aikanár*, Pronikavý plamen, tě opravdu miloval. Pro lásku k tobě nyní nepřijme ruku žádné nevěsty svého vlastního rodu, ale bude žít sám až do konce, ve vzpomínkách na ráno v kopcích Dorthonionu. Avšak až příliš brzy uhasne jeho plamen v severním větru! Eldar je dáno vidění do budoucnosti v mnoha věcech, i když jen zřídka radostných, a já ti říkám, že ty budeš žít dlouho podle míry svého rodu, avšak on odejde dříve než ty a nezatoújí po návratu." +++

Tu se *Andreth* zvedla a natáhla ruce k ohni. "Proč se tedy odvrátil?" ptala se. "Proč mě opustil, když mi ještě zbývalo hezkých pár let?"

"Žel," odvětil *Finrod*, "obávám se, že tě pravda neuspokojí. Eldar mají svou, a vy také; a každý posuzuje ostatní podle sebe - dokud se nedozví, jak je tomu ve skutečnosti, a to se stane jen málokterým. Toto je čas boje, milovaná *Andreth*, a v takových dobách elfové neuzavírají sňatky a nemají děti, nýbrž připravují se na smrt - nebo na útěk. *Aegnor*, stejně jako já, nevěří, že *Obležení Angbandu* dlouho vydrží - a co pak bude s touto zemí? Kdyby byl poslechl hlas svého srdce, byl by tě vzal a prchl odtud, k jihu či k východu, a opustil všechny vaše blízké, tvé i své. Láska a věrnost k nim mu v tom zabránila. Jak je tomu s tvou věrností tvým? A sama jsi řekla, že se nedá uniknout v hranicích tohoto světa."

"Za jediný rok, ne, den toho plamene bych byla dala všechno: své blízké, mládí, i samu naději: vždyť jsem *adaneth*," odpověděla *Andreth*.

"To věděl - a přece odolal a nevztáhl ruku po tom, co mohl snadno mít - neboť to byl *elda*. Vždyť cenou za takovéto výměny bývá bolest, již si nelze předem představit; nevědomost spíše než odvaha k nim vede, jak *Eldar* soudí.

Ne, milovaná *adaneth*. Pokud bude někdy možný sňatek mezi mým rodem a tvým, pak to bude pro nějaký vyšší účel *Osudu*. A to manželství bude krátké a jeho konec trpký. Ano, ten nejméně krutý úděl by byl, kdyby ho smrt brzy ukončila."

"Jenže ten konec je vždycky krutý - pro lidi," namítla *Andreth*. "Což bych ho byla obtěžovala, až by skončilo mé krátké mládí? *Nebelhala* bych se jako ošklivá stařena v jeho zářivých stopách, když už bych neměla sílu běžet vedle něj!"

"Snad ne, paní. Alespoň teď to tak cítíš. Ale pomyslela jsi na něj? On by neběžel před tebou. Zůstal by po tvém boku, aby tě podpíral. Pak by se ti dostalo trvalého soucitu, před nímž by nebylo úniku. A on by nechtěl, abys byla takto ponížena.

+++pozn. aut. *Aegnor* zahynul nepříliš dlouho (46 let) po tomto rozhovoru, když *Melkor* prolomil *Obležení Angbandu* ve zkázonosné *Bitvě náhlého plamene* a začalo ničení elfích říší v *Beleriandu*. *Finrod* sám našel útočiště v pevnosti *Nargothrondu*, avšak nedlouho poté obětoval svůj život, aby zachránil *Berenu Jednorukého*. Je pravděpodobné, i když o tom nikde není záznam, že také *Andreth* zahynula tou dobou, neboť celá severní oblast, kde přebýval *Finrod* se svými bratry i lid *Beorův*, byla zničena a podmaněna *Melkorem*. Avšak tehdy už by byla velmi stará (94).

Milovaná Andreth *adaneth*, život a láska Eldar spočívá velkou měrou ve vzpomínkách; a pokud vy snad ne, my dáváme přednost vzpomínce, která zůstává krásná, třebaže nedokončená, před tou, která pokračuje k smutnému konci. Nyní bude vždycky vzpomínat, jaká jsi byla v ranním slunci; a na ten poslední večer u vod Aeluinu, v nichž spatřil tvou tvář s hvězdou ve vlasech - vždycky, dokud severní vítr neuhasí jeho plamen a nepřijde noc. Ano, a dokonce i pak, až bude sedět v domě Mandosově v Síních čekání až do konce Ardy."

"A na co budu vzpomínat já?" opáčila. "A až já půjdu, do jakých síní se dostanu? Do tmy, v níž dokonce i vzpomínka na ten pronikavý plamen vyhasne? Ano, dokonce i vzpomínka na jeho odmítnutí. Alespoň to!"

Finrod si povzdechl a vstal. "Na takové myšlenky nemají Eldar žádné slovo uzdravení, paní," řekl. "A přece - přála by sis, aby se elfové a lidé nikdy nesetkali? Nemá pro tebe světlo onoho plamene, který bys jinak byla nikdy nespatriila, přece jen nějakou cenu i nyní? Myslíš, že tebou pohrdl? Odlož alespoň tu myšlenku, která pochází z Temnoty, a náš rozhovor nebude tak úplně marný. Měj se dobře!"

V místnosti se setmělo. Vzal ji za ruku ve světle ohně.

"Kam jdeš?" ptala se.

"Na sever," odpověděl. "K meči, a obležení, a obranným valům - aby tak ještě nějaký čas mohly řeky v Beleriandu téci čisté, listy rašit a ptáci si stavět hnízda, dokud nepřijde Noc."

"Bude tam také, vysoký a zářivý, s větrem ve vlasech? Pověz mu, že jsme spolu mluvili. Pověz mu, ať neriskuje zbytečně - ať nevyhledává nebezpečí, nebude-li to nutné!"

"Vyřídím mu to. Ale zrovna tak mohu už teď prosit tebe, abys neplakala. Je to bojovník, milovaná Andreth, a plamen hněvu. Při každé ráně, kterou zasadí, vidí před sebou Nepřítele, který ti kdysi způsobil toto zlo.

Avšak ty jsi nebyla stvořena pro Ardu. Ať půjdeš kamkoli, kéž tam nalezneš světlo. A čekej tam na nás, na mého bratra - a na mne."

Autorův glosář elfích výrazů:

adaneth - sindarsky "žena, smrtelná žena"

Arda - "království", rozumí se "království Manwého", to jest sluneční soustava, případně Země jakožto centrum děje, který v ní probíhá, dějiště boje "dětí Eruových" proti Melkorovi.

Edennil - (quenijsky *Atandil*) - "přítel *Atani*, lidí", přezdívka Finrodova

fëa - "duch": konkrétní "duch", patřící ke konkrétnímu *hröa* jednoho z Vtělených a ubytovaný v něm. Odpovídá více či méně výrazu "duše"; a také "mysl" tam, kde je snaha rozlišovat mezi myslí samotnou a procesy, které v ní probíhají, omezenými a ovlivňovanými tělem. Proto k její existenci (nezávisle na její zkušenosti) patřila schopnost myslet a sklon k myšlení: ke kladení si otázek a zvažování, jakožto něčemu jinému než prostředkům shromažďování poznatků. Uvědomovala si sama sebe - avšak "já" někoho z Vtělených zahrnovalo i *hröa*. Mezi Eldar se říká, že *fëa* si zachovává jakýsi otisk těla či vzpomínku na něj a na všechny společné zkušenosti. (Quenijský výraz *fëa* - dvouslabičný - pochází ze staršího *phaya*. Sindarské *faer*, téhož významu, odpovídá quenijskému *faire* - duch (všeobecně), v protikladu ke hmotě (*erma*) nebo "tělesnosti" (dosl. masu) (*hrávě*).

hröa - viz *fëa*. (Quenijská podoba pochází ze staršího *srawā*. Sindarská podoba *hroa* a *hrávě* (*srāwē*) byla *rhaw*: viz *Mirröanwi*.)

Melkor, též *Melko* (výňatek, Ch.T) - *Melkor*, starší podoba *Melkórë*, pravděpodobně znamená "Mocný-povstávající", to jest "Povstávající Moc"; *Melko* prostě "Mocný"

Mirröanwi - "Vtělení"; ty z duchovních bytostí, které byly "vloženy do těla"; viz *hröa*. (Z *mi-srawanwe*.)

Noldor - Jejich jméno znamená "mistři poznání" či "ti, kdo se zvláště věnují získávání vědomostí". (Nejstarší podobou bylo *ngolodo*, quenijsky *noldo*, sindarsky *golodh*.)

Quenijské slovo *nóle* (*ngóle*) znamenalo "učení, vědomosti", ale jeho sindarský

ekvivalent *gûl*, díky častému užívání ve spojeních jako *morgul* (např. *Minas Morgul* v Pánu Prstenů) začalo být užíváno pouze pro zlé či zvrácené poznání, černokněžnictví. Slovo *gûl* se užívalo i v jazyce Mordoru.

Valar (výňatek, Ch.T) - To jméno znamená "Mocnosti; mající moc". Přesnější by však bylo překládat "mající autoritu". "Moc" Valar spočívala v autoritě, již měli od Jediného. Měli dostatečnou moc k tomu, aby vykonávali své úkoly - to jest obrovskou či božskou moc nad hmotným vesmírem, a také stejně rozsáhlé vědomosti o něm; a porozumění záměrům Jediného. Bylo jim však zapovězeno ovládat děti Eruovy pouhou mocí ve smyslu násilí. Kořen *melk-* (jako ve slově *Melkor*) naproti tomu znamená moc ve smyslu prosté schopnosti či síly.

Doplňky slovníčku (překl.):

ah - (sind.) spojka a, ekvivalent quenijského *ar*

Atani - "Druhorození", lidé - užívalo se však jen o třech rodech lidí, kteří za prvního věku doputovali do Beleriandu, spřátelili se s Eldar a bojovali na jejich straně proti Melkorovi

athrabeth - ve svém komentáři překládá Tolkien jako "debate", tedy "debata, diskuze" (sind.)

Eä - pův. stvořitelský rozkaz "Nechť je!", potom i jméno pro vesmír, "veškerenstvo", stvoření jako celek

Eldar (j.č. *elda*) - "vznešení" elfové - tři rody, které přijaly pozvání k cestě do říše Valar (*Valinoru, Amanu*)

Eru - "Jediný" (z quenijského *er*, "sám, jeden") - význam slova je dostatečně definován v textu (str. 11)

Quendi - "mluvící": obecnější označení pro elfy jako takové, nejstarší mluvící plemeno

Athrabeth Finrod ah Andreth

(autorův komentář)

Tento text není zamýšlen jako přesvědčivá argumentace pro lidi v jejich současné situaci (či v té, v jaké si sami sebe představují), i když může být do jisté míry zajímavá pro lidi, kteří vycházejí z předpokladů či víry, jež se podobají těm, z nichž vycházel král elfů Finrod.

Ve skutečnosti jde prostě jen o další zlomek obrazu fiktivního světa *Silmarillionu*, a o příklad toho, jak spolu mohli rozmítovat zvědaví jedinci z obou stran, elfové i lidé, poté, co se navzájem poznali. Jsme svědky myšlenek elfa šlechtného a velkorysého ducha, kterými se snaží pochopit podstatu vztahů mezi elfy a lidmi a roli, již mají hrát v tom, čemu by říkal *Oienkarmë Eruo* (Nekončící tvoření Jediného), což by se dalo přeložit jako "Boží režie Dramatu".

Jisté prvky daného světa je třeba vzít jako "fakta". *Existence elfů*: to jest rodu bytostí velmi blízce příbuzných lidem, tak blízce, že je třeba je vidět fyzicky (či biologicky) jako odnož téhož druhu. Elfové se na Zemi objevili dříve, ne však (v mytologickém či geologickém smyslu) zase o tolik dříve, byli "nesmrtelní" a "neumírali", s výjimkou násilné smrti. Lidé však v době, kdy se objevili na scéně (to jest setkali se s elfy) na tom byli víceméně stejně jako nyní: umírali i tehdy, když je nic zlého nepostihlo, asi tak v 70-80 letech. *Existence Valar*: to jest andělských bytostí (stvořených, ale přinejmenším stejně mocných jako "bohové" v pohanských mytologiích), jejichž hlavní představitelé dosud přebývali na konkrétním fyzickém místě Země. Byli zástupci Eruovými (Božími) a vykonavateli jeho vůle. Po nesčetné věky se jako demiurgové podíleli na naplňování jeho záměrů ohledně struktury vesmíru (Eä), nyní se však soustředili na Zemi jakožto dějiště ústředního Dramatu stvoření: boje *Eruhín* (dětí Jediného) proti Melkorovi. Melkor, původně nejmocnější z Valar, přešel do vzpoury proti svým bratrům i proti Jedinému, a stal se prvotním duchem Zla.

Ohledně krále Finroda je třeba počítat s tím, že vychází z určitých základních předpokladů, které mají svůj původ v jednom či více z těchto zdrojů: jeho vlastní stvořená přirozenost; poučení od Valar; úvahy; a zkušenost.

1. Existuje Eru (Jediný) - to jest jediný Bůh, Stvořitel, který stvořil (či přesněji řečeno naplánoval) svět, avšak sám tímto světem není. Tento svět, či vesmír, nazývá *Eä*, což je elfí výraz s významem "je" či "necht' je".
2. Na Zemi se vyskytují "vtělené" bytosti, elfové a lidé, tvoření jednotou *hröa* a *fëa* (což jsou zhruba, ač ne přesně, ekvivalenty "těla" a "duše"). Ohledně elfí přirozenosti by toto prohlásil za poznanou skutečnost a pro lidskou přirozenost by to odvozoval díky blízké příbuznosti obou rodů.
3. Ohledně *hröa* a *fëa* by řekl, že jsou zcela odlišného druhu a každé pochází od Jediného jiným způsobem (viz autorova poznámka č. 1), avšak byly myšleny jedno pro druhé, aby spolu existovaly ve vzájemné harmonii. *Fëa* je nezničitelná, jedinečná identita, která nemůže být rozložena či vstřebána do jiné identity. *Hröa*

-
- však může být zničeno a rozložit se - to ví ze zkušenosti. (V takovém případě by podle jeho cítění byla *fëa* "vyhnancem" či "bez domova".)
4. Oddělení *hröa* a *fëa* je nepřirozené a není důsledkem původního plánu, ale "Ardy Porušené" zásahy Melkora.
 5. "Nesmrtelnost" elfů je ohraničena daným časovým úsekem (který by nazval "historií Ardy") a proto by se přesněji vzato měla spíše nazývat "dlouhověkostí na pokračování", jejíž konečnou hranicí je délka existence Ardy (viz autorova poznámka č. 2). Z toho plyne, že *fëa* elfů je také omezena časem Ardy, nebo přinejmenším v něm vázána bez možnosti ho opustit, dokud tento čas trvá.
 6. Z toho by plynulo přinejmenším myšlenkově, i kdyby to nebyla zkušenost elfů, že *fëa* "bez domova" musí mít moc či příležitost se navrátit ke vtělenému životu, pokud po tom touží či se pro to rozhodne. (Elfové zjistili, že moc k něčemu takovému sami ze sebe nemají, avšak že jim Valar připravili příležitost i prostředky na základě zvláštního povolení Jediného, aby se tak napravil nepřirozený stav odloučení. Valar neměli právo nutit *fëu* k návratu proti její vůli. Měli však právo vázat ho na podmínky i posoudit, zda má být povolen, a pokud ano, jakým způsobem či po jak dlouhé době.) (Viz autorova poznámka č. 3.)
 7. Protože lidé umírají, i když je nic zlého nepostihne, a ať chtějí či ne, jejich *fëar* musí mít odlišný vztah k času. Elfové neměli žádné jisté informace v tomto směru, měli však za to, že *fëa* člověka, pokud se octne bez těla, dříve či později opustí čas a nikdy se nevrátí. (Viz autorova poznámka č. 4.)

Elfové odpozovali, že všichni lidé umírají (což jim lidé potvrdili). Odvodili si proto, že smrt je pro lidi přirozená (to jest podle záměru Jediného) a předpokládali, že krátkost lidského života je dána tím, že *fëa* člověka má odlišné vlastnosti než jejich - že není stvořena k tomu, aby v Ardě pobývala dlouho. Zatímco jejich *fëar*, stvořené k tomu, aby setrvaly v Ardě až do jejího konce, nutily svá těla k dlouhé výdrži. Ze zkušenosti elfové totiž věděli, že nad nimi mají mnohem větší kontrolu než u lidí. (Viz autorova poznámka č. 5)

Představit si, co bude po "konci Ardy", elfové nedokázali, a nedostalo se jim v tomto směru žádného vyučování (viz autorova poznámka č. 6). Zdálo se jim zřejmé, že jejich *hröar* budou tehdy definitivně zničena a že tudíž návrat do nich nebude žádným způsobem možný (viz autorova poznámka č. 7). Všichni elfové tudíž "zemřou" zároveň s koncem Ardy. Co to pro ně bude znamenat, netušili. Říkávali proto, že lidé mají stín za sebou, avšak elfové před sebou.

Jejich dilema bylo v tom, že je odpuzovalo pomyšlení na existenci *fëar* bez těla a těžko si dovedli představit, že by něco takového pro ně bylo zamýšleno či to bylo přirozené. Byli až do jádra své bytosti "obyvateli Ardy" a bezvýhradně ji milovali. Pomyšlení na to, že jejich *fëar* s koncem Ardy také přestanou existovat, bylo ještě nesnesitelnější. Jak plná anihilace, tak ukončení vědomé identity bylo zcela nepřijatelné pro jejich myšlení i cítění. (Viz autorova poznámka č. 8.)

Někteří namítali, že *fëa* sice je celistvá a jedinečná (stejně jako Eru, od něhož přímo pochází), avšak jako všechno stvoření má své hranice - a jednou z nich může být i omezené

trvání v čase. Není zničitelná, dokud neuplyne její čas, avšak po jeho skončení i ona skončí svou existenci - nebo možná přestane prožívat další zkušenosti, bude "přebývat pouze v minulosti".

Bylo jim však zřejmé, že ani to není žádné východisko. *Fëa* elfa totiž sice dokázala "vědomě" přebývat v minulosti či v kontemplaci minulosti, avšak trvalý takový stav by pro ni byl naprosto neuspokojivý (viz autorova poznámka č. 8). Elfové o sobě říkali, že mají "velký talent" co se vzpomínek týče, avšak tíhli přitom spíše k lítosti než k radosti. A historie elfů, ať bude sebedelší, jednou skončí - stane se z ní cosi omezeného. Být navždy "uvězněn v příběhu" (jak to nazývali), dokonce i ve velkolepém příběhu s vítězným koncem, by se stalo utrpením. Neboť výraznější než jejich talent ohledně vzpomínek byly jejich tvořivé schopnosti, a také schopnost objevovat. *Fëa* elfa byla stvořena především k tomu, aby v součinnosti s *hröa* dávala vzniknout novým věcem.

Vposledu byli tedy elfové nuceni se spokojit s "holou *estel*" (jak to nazývali): s důvěrou, že ať už Eru zamýšlí po konci Ardy cokoli, bude to každou jednotlivou *fëou* shledáno plně uspokojivým. Přinejmenším. Pravděpodobně to bude i krásné nad všechno pomýšlení. Věřili však, že zde zároveň bude rozpoznatelná návaznost na jejich stávající přirozenost a touhy: že nové z nich bude vyplývat a budou v něm zahrnuty.

Z těchto důvodů elfové nelitovali lidí pro jejich nedostatek naděje (či *estel*) ve smrti tolik, jak lidé očekávali. Lidé samosebou většinou vůbec nevěděli o "stínu v budoucnosti", který měl tento vliv na myšlení a citění elfů, a prostě jim záviděli jejich "nesmrtelnost". Elfové však na druhé straně většinou neměli tušení o tom, že mezi lidmi přežívá tradice, že oni též byli od přírody nesmrtelní.

Jak je vidět v *Athrabeth*, Finrod cítí ve chvíli odhalení této tradice úžas a hluboké pohnutí. Zároveň se dozvídá, že podle vyprávění je toto odchýlení od původního stavu lidí způsobeno jakousi prvotní pohromou, o níž lidé mnoho nevědí, nebo přinejmenším Andreth to nechce sdělit (viz autorova poznámka č. 9). Přesto si však zachovává názor, že stav lidí před touto pohromou (či jak bychom mohli říci my, před Pádem) nemohl být stejný jako u elfů. To jest, lidé nemohli být stejně jako elfové "nesmrtelní" ve smyslu dlouhověkosti v rámci trvání Ardy - jinak by byli prostě dalšími elfy a nemělo by žádný smysl to, že je Eru uvedl na scénu každého zvlášť. Domnívá se, že lidská představa, že by lidé podle původního plánu neumírali (ve smyslu opuštění Ardy), je dána jejich nepochopením jejich vlastní tradice, možná způsobeným závistivým srovnáváním s elfy. Jedním z důvodů je, že tato představa neodpovídá, jak bychom řekli my, "pozorovatelným zvláštnostem psychologie lidí" v porovnání s citěním elfů vůči viditelnému světu.

Odhaduje proto, že následkem pohromy je strach ze smrti daný tím, že nyní při ní dochází k oddělení *hröa* a *fëa*. Avšak *fëar* lidí musely být původně stvořeny k tomu, aby opouštěly Ardu dobrovolně či dokonce s touhou - snad po delší době, než jakou nyní trvá průměrný lidský život, avšak přesto po životě ve srovnání s elfy velmi krátkém. Následně vychází z předpokladu, že oddělení *hröa* a *fëa* je nepřirozené a proti původnímu plánu, a dochází k závěru (možná poněkud ukvapenému), že *fëa* člověka před Pádem by byla vzala své *hröa* s sebou do nové formy existence (která by nepodléhala času). Jinými slovy, že

přirozeným koncem každého lidského života je "nanebevzetí", i když se to, nakolik víme, týká pouze lidí před Pádem. Tu má vizi lidí jakožto těch, kdo přispějí k nápravě porušení Ardy - nikoli pouze k odstranění zla, způsobeného Melkorem, ale ke vzniku čehosi nového - Ardy Znovustvořené. Neboť Eru se nikdy nespokojí pouze s odčiněním minulosti, ale vytváří nové věci, obohacené proti původnímu plánu. V Ardě Znovustvořené rod jak elfů, tak lidí nalezne radost a naplnění, a dojde i k vzájemné přátelské interakci, jejímž pojítkem bude minulost.

Andreth odpovídá, že v tom případě je pohroma, jež potkala lidi, strašlivá, neboť k onomu znovustvoření (pokud bylo opravdu cílem existence lidí) nyní nemůže dojít. Finrod však očividně setrvává v naději, že k němu dojde, i když nedokáže popsat jak. Vidí však zároveň, že Melkorova moc je větší, než se předpokládalo (dokonce i mezi elfy, kteří ho přímo viděli v tělesné podobě) - pokud byl schopen takto změnit lidi a zmařit původní plán.

Přísně vzato by však neřekl, že Melkor lidi "změnil". Pouze je "svedl" (ke spojenectví s ním) velmi brzy během jejich historie, takže Eru změnil jejich "osud". Neboť Melkor sice mohl svádět mysl a vůli jednotlivců, avšak nebylo v jeho moci učinit jejich rozhodnutí dědičným či změnit proti vůli Jediného a v rozporu s jeho plánem postavení celého rodu vůči času a Ardě. Avšak Melkorova moc nad hmotou byla rozhodně značná. Dokázal poškodit celou Ardu a pravděpodobně i další oblasti Eä. Melkor nebyl pouze místním, pozemským zlem, ani padlým strážným andělem Země - byl duchem Zla, který povstal ještě před stvořením Eä. Jeho pokus ovládnout strukturu Eä, a obzvláště Ardy, a změnit plány Jediného (jež jinak vedly veškeré jednání věrných Valar), zamořily zlem, či jinak řečeno tendencí nenaplnovat plán, veškerou fyzickou hmotu Ardy. Nepochybně to bylo důvodem, proč měl úplný úspěch u lidí, avšak jen částečný u elfů (kteří "nepadli" všichni jako jeden celek). Jeho moc vládla hmotou a skrze ni (viz autorova poznámka č. 10). *Fëar* lidí pak měly oproti elfům od přirozenosti mnohem menší kontrolu nad svými *hröar*. Jednotliví elfové mohli být svedeni k jakémusi zmenšenému "melkorismu": k tomu, aby zatoužili být v Ardě svými vlastními pány, mít věci po svém, což v extrémních případech mohlo vést ke vzpouře proti vedení Valar. Žádný z nich však nevstoupil do Melkorových služeb ani s ním neuzavřel spojenectví, ani nepopřel existenci a svrchovanou moc Jediného. Právě nějakého takového druhu musel být onen strašlivý čin, jehož se lidé jakožto celek zřejmě dopustili, odhaduje Finrod - avšak Andreth nechce prozradit, co o tom vypráví tradice lidí. (Viz autorova poznámka č. 9.)

Finrod nicméně vidí, že za současného stavu věcí není žádná stvořená bytost v Ardě, ani v celém Eä, dost mocná na to, aby Zlo přemohla či uzdravila- což by znamenalo porazit Melkora jako takového (ač nyní vládnoucího menší mocí), a navíc se vypořádat se Zlem, které rozesel a vyslal ze sebe do samotné struktury světa.

Jedině Eru sám by dokázal něco takového. Protože však je nemyslitelné, že by Eru přenechal svět konečnému vítězství Melkorovu a jeho nadvládě (což by mohlo znamenat úplnou zkázu světa a jeho rozpad v chaos), Eru se jistě jednou Melkorovi osobně postaví. Eru však nemůže *plně* vstoupit do světa a jeho historie, která, jakkoli velkolepá, je pouze konečným dramatem. Jakožto Autor vždy zůstane "mimo" Drama, i když nejen počátek, ale i pokračování Dramatu je plně závislé na jeho vůli a záměrech, a to v každém okamžiku a do všech detailů. Finrod tedy soudí, že až Eru přijde, bude muset být zároveň "mimo" i "uvnitř" - a tímto způsobem zahlédne možnost složitosti či odlišnosti v podstatě Jediného, navzdory níž stále zůstává Jediným. (Viz autorova poznámka č. 11.)

Jeho úvahy samozřejmě nejsou podány v *Athrabeth* touto terminologií, v tomto pořadí či tak přesně. *Athrabeth* je záznam rozhovoru, kde si mnoho předpokladů a myšlenkových souvislostí musí doplnit čtenář sám. Otázky smrtelnosti, vztahu elfů a lidí k času a Ardě či jejich vzájemných vztahů vlastně ani nejsou hlavním námětem. Cílem je ukázat šlechtnost Finrodovy mysli, jeho přátelství k Andreth a soucit s ní, a tragické situace, k nimž muselo docházet při setkáních elfů a lidí (v dobách, kdy elfové byli mladí). Neboť, jak se během rozhovoru ukáže, Andreth se v mládí zamilovala do Aegnora, Finrodova bratra; a třebaže věděla, že její lásku opětoval (či by byl mohl, kdyby byl chtěl), nepřiznal se k ní a opustil ji - a ona usoudila, že ji odmítl, neboť pro něj byla příliš nízkého rodu. Finrod o tom všem věděl, ačkoli to Andreth zprvu netušila. Proto měl pochopení pro její hořkost, s jakou mluvila o elfech a dokonce i o Valar, a neurazil se. Nakonec se mu podaří jí vysvětlit, že ji jeho bratr nezavrhl z povýšenosti, nýbrž jednal tak, jak mu velela moudrost elfů, a vytrpěl si při tom své - byl obětí stejně jako ona.

V příběhu Aegnor zahynul nepříteli dlouho po tomto rozhovoru, když Melkor prolomil Obležení Angbandu ve zkázonosné Bitvě náhlého plamene a začalo ničení elfích říší v Beleriandu. Finrod sám našel útočiště v pevnosti Nargothrond, avšak nedlouho poté obětoval svůj život, aby zachránil Berena Jednorukého. (Je pravděpodobné, i když o tom nikde není záznam, že také Andreth zahynula tou dobou, neboť celá severní oblast, kde přebýval Finrod se svými bratry i lid Beorův, byla zničena a podmaněna Melkorem. Avšak tehdy už by byla velmi stará.)

Tak se stalo, že Finrod našel svou smrt před uzavřením obou manželství mezi elfy a lidmi, i když bez jeho pomoci by ke sňatku Berena a Lúthien nikdy nedošlo. Toto manželství každopádně naplnilo jeho předpověď, že ke spojení obou rodů bude docházet jen kvůli naplnění nějakého vyššího Osudu, a že nejméně krutým ukončením bude brzká smrt.

Autorovy poznámky ke komentáři

1.

Neboť se mělo za to, že *fëar* jsou stvořeny přímo Jediným a "do Eä poslány", zatímco Eä bylo vytvářeno zprostředkovaně skrze Valar.

Podle *Ainulidale* proběhlo stvoření v pěti fázích: a. stvoření Ainur b. Eru svěřuje Ainur svůj Plán c. Hudba, která byla jakousi generální zkouškou, a zůstala ve stadiu myšlenek či představ d. Vidění Jediného, které bylo opět jen predestinací možností, a zůstalo neúplné e. realizace, která dosud probíhá.

Eldar mají za to, že Eru byl a je ve všech těchto stádiích svobodný. Jeho svobodným zásahem během Hudby bylo uvedení dvou nových témat poté, co nastala Melkorova disharmonie. Tato témata představují příchod elfů a lidí, které během předchozího rozhovoru s Ainur nezmínil. Je tedy možné, že i během pátého stadia uvede na scénu nové věci, které se

v Hrubě nevyskytovaly, a tudíž jich nebude dosaženo skrze Valar. V zásadě však stále platí, že Eä vzniká jejich prostřednictvím.

Pokud však Eru takto uvede na scénu cosi nového, neznamená to, že půjde o něco cizorodého. Naopak, bude to ladit s celkovým charakterem Eä a jeho obyvatel; může to dodat novou cenu minulosti a obohatit její význam a smysl, ale bude to na ni navazovat, nikoli ji rušit.

"Novost" témat elfů a lidí, dětí Jediného, tedy spočívala ve spojení *hröar* a *fëar*: v "ubytování" *fëar* v *hröar*, náležejících Eä, v jejich tak těsném spojení, že jedno bez druhého bylo neúplné. Avšak *fëar* se od Ainur nelišily nijak zásadně - a těla byla podobná tělům živých tvorů, kteří už byli v původním plánu (jen byla uzpůsobena své nové funkci, či dotvářena působením *fëar*, které v nich přebývaly).

2.

Arda či "království Ardy" (neboť byla pod přímou vládou Manwého, místokrále Jediného) je pojem, který lze jen těžko přeložit, neboť ani "Země", ani "svět" ho nevystihují. Fyzicky znamenala to, co bychom my nazvali sluneční soustavou. Dá se předpokládat, že elfové mohli mít tolik a tak přesných informací o ní - o její struktuře, vzniku i jejím vztahu ke zbytku Eä, to jest vesmíru - kolik dokázali pochopit. Ti, kdo se o věc zajímali, je pravděpodobně skutečně měli. Ne všichni elfové se zajímali o všechno: většina jich soustředila svou pozornost a lásku na Zemi.

Tradice, na něž se zde odkazuje, pocházejí od elfů prvního věku a ke čtenáři se dostaly přes elfy, kteří nikdy přímo s Valar nekomunikovali, a přes lidi, kteří se učili od elfů, avšak měli také své vlastní mýty, kosmogonické legendy a astronomické odhady. Není v nich však obsaženo nic, co by vážněji odporovalo lidskému poznání ohledně sluneční soustavy, její velikosti a pozice vzhledem k vesmíru. Je ovšem třeba mít na paměti, že "pravdivé informace" ohledně Ardy (takové, jaké mohli dávní elfové přijmout od Valar) se nemusí nutně shodovat se současnými lidskými teoriemi. Na Eldar (ani Valar) také nedělaly nijak přehnaný - možná vůbec žádný zvláštní - dojem představy velikosti a vzdálenosti. Zajímali se především o děj příběhu. Místa či světy pro ně byly zajímavé či důležité kvůli tomu, co se na nich odehrávalo.

Rozhodně platí, že v tradici elfů je nejdůležitější součástí Ardy Země (zvaná *Imbar*, Příbytek), jakožto scéna Dramatu boje Valar a dětí Jediného proti Melkorovi - takže volně užito Arda zřejmě často znamená Zemi: a z tohoto hlediska je důvodem existence sluneční soustavy umožnit existenci *Imbaru*. Pokud jde o vztah Ardy k Eä, z toho, že nejdůležitější demiurgové z Ainur (Valar), včetně Melkora, původně největšího mezi nimi, si Ardu hned po jejím vzniku zvolili za své "sídlo", také vyplývá, že jakkoli je Arda velikostí nepatrná, je coby dějiště Dramatu ústředním bodem Eä.

Tyto představy nejsou matematické či astronomické, ba ani biologické - nedá se tedy říci, že by nutně kolidovaly s našimi fyzikálními teoriemi. Nemůžeme tvrdit, že na jiných místech Eä "musí" existovat sluneční soustavy "jako" Arda, a tím méně, že pokud existují, musí na nich či na kterékoli z nich existovat obdoba *Imbaru*. Nemůžeme tvrdit dokonce ani

to, že z matematického hlediska je to velmi pravděpodobné. Kdyby se však skutečně prokázalo, že kdesi v Eä také existuje biologický "život", nijak by to nevyvrátilo názor elfů, že Arda - přinejmenším po dobu své existence - je hlavní scénou Dramatu. Zjištění, že i na jiném místě existují vtělené bytosti podobné dětem Jediného, by jistě celý obraz posunulo, avšak v zásadě by zůstal týž. Elfové by pravděpodobně řekli: "Inu, to je jiný Příběh, ne ten náš. Eru jistě může rozehrát více než jeden. V *Ainulindalë* nemuselo být nastíněno všechno, nebo se *Ainulindalë* možná týká více věcí, než jsme my poznali. V Eä se možná odehrála, či ještě odehrají, i jiná Dramata, podobná tomu našemu, i když s jiným průběhem a koncem." Jistě by však dodali: "Neodehrávají se však nyní. V tuto chvíli je nejdůležitější v Eä drama Ardy." Je totiž nepochybně představou elfí tradice, že drama Ardy je jedinečné. V současné době to nemůžeme vyvrátit jako nepravdivé.

Pro elfy je však samozřejmě přirozený prvořadý a hluboký zájem o Ardu a *Imbar* zvláště - mnohem hlubší než u lidí. Měli zřejmě za to, že fyzický vesmír, Eä, měl počátek a bude mít konec; a že je omezený a konečný ve všech svých rozměrech. Nepochybně byli přesvědčeni, že všechny věci či "výtvořiny", jejichž základem (ať už tím nejprostším způsobem či jen na samém počátku) je "hmota", které říkali *erma*, jsou dočasné, uvnitř Eä. Proto je plnil úzkostí "konec Ardy". Věděli o sobě, že jejich existence je omezena trváním Ardy, netušili však, jak dlouho to bude. Možná to nevěděli ani Valar. Pravděpodobněji jim tuto informaci neposkytli na základě rozhodnutí či záměru Jediného, který zřejmě podle tradice elfů žádá od svých dětí (bez ohledu na druh) dvě věci: aby v něj věřily a na základě toho v něm měli naději, důvěřovali mu (to elfové nazývají *estel*).

Ať už však byl konec naznačen v Hudbě či nikoli, Eru ho může kdykoli přivodit svým přímým zásahem, takže se nedá s určitostí tvrdit, kdy nastane. (V menším měřítku a jako jakýsi náznak jeho konečného zásahu byla něčím takovým katastrofa, jež zničila Númenor a ukončila fyzické přebývání Valar v *Imbaru*.) Elfové si také skutečně mysleli, že konec přijde v podobě katastrofy. Neočekávali, že Arda (nebo alespoň *Imbar*) prostě doběhne do fáze mrtvé nehybnosti. Avšak nevtělili tuto představu do žádného mýtu ani legendy. (Viz poznámka č. 7.)

3.

Podle tradice elfů byla jejich možnost opětovného vtělení poskytnuta Jediným jako zvláštní povolení v čas, kdy se s ním Manwë radil ohledně Finwëho a Míriel. (Míriel v Amanu "zemřela" tím způsobem, že odmítla nadále žít v těle, čímž otevřela celou otázku nepřirozeného odloučení *hröa* a *fëa*, a zároveň opuštěnosti pozůstalých elfů - neboť Finwëmu, jejímu manželovi, hrozilo, že bude muset zůstat sám až do konce Ardy.) Valar, či Mandos jakožto tlumočnick veškerých příkazů a v mnoha případech jejich vykonavatel, obdrželi pravomoc povolát - s plnou autoritou - do Amanu všechny elfí *fëar* "bez domova". Tam měly dostat na vybranou, zda zůstanou mimo tělo, nebo budou znovu vtěleny v témž tvaru a podobě, jakou mívaly dřív. V běžných případech však nicméně zůstávaly v Amanu. Pokud tedy dříve žily ve Středozemi, toto opatření nenapravilo jejich ztrátu přátel a příbuzných ani opuštěnost jejich blízkých. Na smrt nebylo dokonalého léku. Avšak, jak říká Andreth, i jen tato jistota ohledně budoucnosti bezprostředně po smrti, a vědomí že budou-li si přát, mohou

pokračovat v životě jako vtělené bytosti a dál tvořit i zakoušet Ardu, činila z jejich smrti cosi naprosto jiného než smrt jak se jevila lidem.

Vždy dostali na vybranou: neboť Eru nedopustil omezení jejich svobodné vůle. Proto také byly *fëar* "bez domova" zvány do Mandosu, avšak nikoli nuceny se dostavit. Mohly toto pozvání odmítnout, to by však znamenalo, že jsou nějakým způsobem poskrvněny, neboť jinak by se nechtěly vzepřít Mandosově autoritě; a odmítnutí mělo závažné důsledky, k nimž takováto vzpoura proti autoritě nevyhnutelně vedla.

V běžných případech zůstávaly v Amanu - čistě proto, že pokud volily návrat do tělesné podoby, měly opět obyčejné fyzické tělo a jejich návrat do Středozemě by tudíž byl velmi komplikovaný a nebezpečný. Navíc během období vyhnanství Noldor Valar dočasně přerušili veškerou (fyzickou) komunikaci mezi Amanem a Středozemí. Valar by ovšem samozřejmě byli schopni transport zajistit, pokud by k němu existoval dostatečně závažný důvod. Odloučení od rodiny a přátel zřejmě za dostatečně závažný důvod považováno nebylo, a to nejspíše v závislosti na rozhodnutí Jediného. Každopádně pokud jde o Noldor, ti si jakožto národ sami uzavřeli cestu ke slitování: odešli z Amanu, protože požadovali absolutní svobodu být svými vlastními pány, pokračovat v boji proti Melkorovi svou vlastní hrdinnou silou a bez pomoci, a to znamenalo také čelit smrti i jejím důsledkům. Jediný případ, kdy letopisy zaznamenávají výjimečné opatření, je případ Berena a Lúthien. Beren byl zabit krátce poté, co se vzali, a Lúthien zemřela žalem. Oba byli znovu vtěleni a posláni zpátky do Beleriandu, avšak oba se stali "smrtnými" a zemřeli po uplynutí doby u lidí obvyklé. Důvody této výjimky, k níž nepochybně došlo na výslovný pokyn Jediného, se v plnosti ukázaly až později, avšak byly rozhodně mimořádně závažné. Lúthienin žal byl tak nesmírný, že podle vyprávění Eldar pohnul k lítosti i samotného Mandose, jedinkrát v historii. Beren a Lúthien společně vykonali největší z činů v boji proti Melkorovi: získali zpět jeden ze silmarilů. Lúthien nebyla z rodu Noldor - byla dcerou Thingola (z Teleri) a její matka Melian byla "božského" rodu, *maia* (duchovní bytost podobná Valar, jen méně mocná). Díky svazku Berena a Lúthien, umožněnému jejich návratem, se tak s lidskou krví smísila krev "božská" a krev elfů, což po převládnutí lidského rodu vytvořilo pojitko mezi nimi a dávným světem.

4.

Dříve či později. Elfové totiž měli za to, že *fëar* zemřelých lidí také odcházejí do Mandosu (aniž by měly možnost volby - svobodná vůle, co se týče smrti, jim byla odebrána). Tam čekají, dokud nejsou odevzdány Jedinému. Tato domněnka není doložená. Žádný živý člověk nedostal svolení vstoupit do Amanu. Žádná *fëa* zemřelého člověka se nikdy nevrátila, aby žila ve Středozemí. Všechna tato prohlášení a rozhodnutí mají své výjimky (neboť Eru zůstává svobodný). Eärendil se dostal do Amanu, dokonce i v době vyhnanství. Nesl však silmaril, který získala zpět jeho pramáti Lúthien, byl zpola elfího rodu a nebylo mu dovoleno se vrátit do Středozemě. Beren byl na krátký čas navrácen do skutečného života, avšak nikdo z lidí ho už nespátřil.

Odstěhovat "za moře" na Eressëu (ostrov v dohledu Amanu) bylo povoleno (vlastně velmi naléhavě doporučeno) všem elfům, kteří zůstali ve Středozemí po pádu Angbandu a Morgotha. To byl počátek nástupu vlády lidí, třebaže následovalo (z našeho pohledu) dlouhé

období "soumraku" mezi pádem Morgotha a konečným svržením Saurona: to jest celý druhý a třetí věk. Na konci druhého věku však došlo k velké katastrofě (díky přímému zásahu Jediného, jež byl jakousi předzvěstí konce Ardy): zničení Númenoru a "přenesení" Amanu mimo fyzický svět. Případy, kdy někdo ze smrtelníků "odplul za moře" po této katastrofě (jak je to zmíněno v Pánu prstenů), jsou tedy už poněkud odlišnou záležitostí. Každopádně se však jednalo o výjimečnou milost - o příležitost zemřít podle původního plánu pro smrtelníky před Pádem: pobývat ve stavu, v němž dospěli k většímu poznání a pokoji mysli, byli uzdraveni ze všech zranění těla i duše, a posléze odevzdat sami sebe: zemřít dobrovolně, ba s touhou - v *estel*. Čehož Aragorn dosáhl bez jakékoli dopomoci.

5.

Byli totiž schopni mnohem většího a delšího tělesného vypětí (když věnovali úsilí něčemu, co jejich mysl cítila jako důležité), aniž se vyčerpali; nepodléhali nemocem; rychle a úplně se uzdravovali ze zranění, kterým by lidé podlehli; a dokázali dlouho snášet silnou fyzickou bolest. Zranění životně důležitých orgánů nebo násilné narušení samotné své struktury však jejich těla nepřezila; také chybějící části těla (například utřátá ruka) jim nedorůstaly. Opačnou stranou mince bylo, že elfové mohli zemřít, a také v mnoha případech zemřeli, z vlastní vůle: z velkého žalu či opuštěnosti nebo v případech, kdy nemohli dosáhnout splnění nějaké veliké touhy či cíle. Tato smrt z vlastní vůle nebyla považována za cosi vyloženě zlého, avšak nahlíželo se na ni jako na slabost, plynoucí z nějakého nedostatku či poskvrny - a *fëa*, která se dostala do Mandosu touto cestou, nemusela obdržet svolení k návratu do tělesného života.

6.

Buď proto, že Valar neměli informace, nebo proto, že je nesměli sdělit. Viz poznámka č. 2 (pátý odstavec).

7.

Viz poznámka č. 2. Elfové očekávali, že ke konci Ardy dojde formou katastrofy. Předpokládali, že ho způsobí přinejmenším rozložení struktury *Imbaru*, ne-li celé sluneční soustavy. Samosebou konec Ardy není totéž co konec veškerého Eä. Ohledně toho měli za to, že není možno vědět víc, než že Eä je vposledu konečný. Stojí za zmínku, že elfové neměli žádné mýty ani legendy o konci světa. Mýtus, který se objevuje na konci *Silmarillionu*, je númenorejského původu - je zřejmé, že vznikl mezi lidmi, byť mezi lidmi obeznámenými s tradicemi elfů. Veškerá tradice elfů je podávána jako historie, jako vyprávění o něčem, co se stalo.

Zde se však zabýváme raným myšlením elfů, utvářeným v době, kdy Eldar byli ještě plně "tělesní". Jejich představy ohledně toho, co konec Ardy bude znamenat pro ně, se nepochybně změnily o mnoho let později, kdy začal být více zřejmý proces, jehož si už Finrod povšiml: jakéhosi vyvanutí či odhmotnění elfů. Časem se jejich "příbytky" (pokud to

lze ještě takto nazývat) stala nikoli jejich viditelná a hmatatelná *hroär*, nýbrž jen jakési vzpomínky *fëar* na ně či jejich touha po nich, takže už nebyli životně závislí na hmotě Ardy. Z této pozdní doby však už není mnoho záznamů o kontaktech lidského a elfího myšlení. Každopádně ale zřejmě byli, a dosud jsou, toho názoru, že tato touha po *hroä* je dokladem, že jejich pozdější (a současný) stav pro ně není přirozený, a zůstávají v *estel*, že ho Eru jednou uzdraví. "Není přirozený" - ať už, jak si původně mysleli, pouze kvůli oslabení *hroä* (danému defektností hmoty Ardy, poznamenané Melkorem, kterou se jejich těla musí živit), nebo částečně i účinky dominantní *fëy* na fyzické *hroä*, které po mnoho věků obývá. (V tom druhém případě by slovo "přirozený" znamenalo jenom ideální stav, v němž by neposkvřená hmota dokázala neomezeně dlouho žít v dokonalé harmonii s *fëou*. Nemůže se týkat původního záměru Jediného, neboť témata Děti byla do Hudby vložena teprve poté, co povstal Melkorův nesoulad. "Odhmotnění" elfích těl tedy muselo být součástí historie Ardy tak, jak ji Eru viděl, a způsobem, jakým elfové měli udělat místo lidem, když přišel jejich čas. Pro elfy je nástup lidí na jejich místo tajemstvím a způsobuje jim žal - říkají totiž, že lidé, přinejmenším takoví, jací jsou teď, ve velké míře ovládaní Melkorovým zlem, Ardu stále méně milují a většinu svého času tráví tím, že ji ničí ve snaze ji ovládnout. Dosud věří, že Jediný nyní Ardu uzdraví ze všeho trápení prostřednictvím či působením lidí - věří však také, že úlohou elfů v procesu vykoupení a uzdravení bude především obnovit *lásku* k Ardě, k čemuž přispějí jejich vzpomínky na minulost a vědomí toho, co mohlo být. Říkají, že Arda bude zničena zlými lidmi (nebo zlem v lidech), avšak uzdravena dobrem v lidech. Elfové tak budou protiváhou zla v lidech, jejich převládajícímu nedostatku lásky. Svatostí dobrých lidí - jejich bezprostředním vztahem k Jedinému, tím, že ho budou milovat přede vším, co stvořil a nad to všechno - budou elfové možná osvobození ze svého posledního trápení: žalu, který je nevyhnutelným důsledkem dokonce i zcela nesobecké lásky k čemukoli menšímu než Eru.

8.

Elfové trvali na tom, že "touhy" - obzvláště ty nejzákladnější, o jakých se mluví na tomto místě - naznačují pravou povahu vtělených bytostí a směru, kterým by se ubírali za svým naplněním i v neposkvřeném prostředí. Rozlišovali mezi *touhou fëy* (vědomím, že cosi správného či nezbytného schází, což vede k touze po dané věci nebo k naději, že zde jednou bude), *přáním* či *osobním přáním* (pocitem že schází cosi danému jedinci osobně, což může mít málo či vůbec nic společného s tím, jak by měly být věci jako celek) a *iluzí* (odmítnutím rozpoznat, že věci nejsou tak, jak by měly být, což vede k falešnému pocitu, že jsou tak, jak po tom daný jedinec touží, ačkoli tomu tak není). (Poslední jmenovaná položka by nyní mohla být právem označena jako "přání otcem myšlenky", avšak podle elfů by toto označení bylo zcela nesprávné u té první. Ta poslední může být odkazem na fakta vyvrácena jako nepravdivá. První nikoli, pokud ovšem nevycházíme z předpokladu, že touha po něčem vždy klame a je jediným základem naděje na změnu. Avšak oprávněnost *touhy fëy* se dá často doložit argumenty, které nijak nesouvisí s osobními přáními. Pokud harmonuje s "touhou", či dokonce i s osobním přáním, neubírá jí to na věrohodnosti. Elfové byli dokonce přesvědčeni, že pokud pocítí v rozhovoru při vyslechnutí nějaké představy či argumentu "záchvěv radosti" či "ulehčení v srdci" (což jsou pocity, které často zmiňují), není to znamením klamně naděje, nýbrž naopak znamením, že si jejich *fëa* uvědomila, že je na cestě k pravdě.

9.

Je pravděpodobné, že Andreth opravdu nechtěla povědět víc. Částečně pro loyalitu vůči svému rodu, pro níž nechtěla prozradit elfovi vše, co lidé věděli o nejtemnějších místech své minulosti, částečně proto, že sama váhala, co z rozporuplných tradic má přijmout jako pravdu a co ne. Některé delší verze *Athrabeth*, očividně revidované pod númenorejským vlivem, mluví o tom, jak na Finrodovo naléhání podala podrobnější odpověď. Některé z těchto verzí jsou velmi stručné, jiné obsáhlejší - všechny se však shodují v tom, že příčinou pohromy bylo přijetí Melkora za krále (či krále a boha). V jedné z verzí je úplná legenda (zestručněná v čase) předložena výslovně jako númenorejská tradice, neboť zde Andreth říká: "Toto je příběh, který mi vyprávěla Adanel z domu Hadorova." Númenorejci sami pocházeli z větší části z lidu Marachova, a jejich tradice, nepřejaté od elfů, měly především tento zdroj; a rod Hadorův byl rod vládců tohoto lidu. Legenda se do jisté míry podobá númenorejským příběhům ohledně role Saurona v Pádu Númenoru. To však není důkazem, že jde o pouhou fikci z dob po Pádu. Nepochybně je z větší části záznamem skutečné tradice lidu Marachova, zcela nezávislé na *Athrabeth* (*doplněno*: což nevypovídá nic o její pravdivosti, ať už historické či jiné). Sauronovy činy přirozeně a nevyhnutelně kopírovaly či opakovaly činy jeho pána. Je smutné, že lid, který měl tuto legendu, byl později oklamán Sauronem, není to však nijak nepravděpodobné vzhledem k historii lidstva jako celku. Kdyby ryby měly svou rybí moudrost a rybí mudrce, asi by to také rybářské řemeslo nijak neomezilo.

Příběh Adanel je uveden níže, pod poznámkou č. 11.

10.

Na "hmotu" se nenahlíží jako na cosi zlého v protikladu k "duchu". Hmota byla původně zcela dobrá a dosud zůstala "dílem Jediného", převážně dobrým, dokonce uzdravujícím sama sebe, pokud nedojde k zásahu zvenčí - to jest pokud čísi zlá mysl úmyslně neprobudí a nevyužije nějaké skryté zlo, vložené do ní Melkorem. Melkor soustředil svou pozornost na "hmotu", neboť ducha lze plně ovládnout pouze pomocí strachu; a strach lze nejsnadněji vyvolat pomocí hmoty (zejména v případě vtělených bytostí, které si nejvíce přál ovládnout). Například strach, že budou zničeny hmotné věci, na nichž jim záleží, nebo strach vtělených bytostí že budou zraněna jejich těla. (Melkor též používal a křivil ke svým záměrům bázeň před Jediným, ať už chápanou v plnosti nebo jen mlhavě. To však bylo komplikovanější, nebezpečnější a vyžadovalo více lstivosti. Nižší duchy mohl oklamat láskou či obdivem, který cítili k němu či jeho schopnostem, a tak postupně svést ke vzpouře proti Jedinému. Poté mohl zatemnit jejich bázeň před Jediným, takže se drželi Melkora jako svého vůdce a ochránce, a nakonec byli tak naplněni hrůzou, že už se nevraceli ke spojení s Jediným ani tehdy, když zjistili o Melkorovi pravdu a začali ho nenávidět.)

Je to vlastně už možné zahlédnout v *Ainulindalë*, kde je zmíněn "Věčný plamen". Zdá se, že to znamená stvořitelské jednání Jediného (svým způsobem odlišné od něj samotného či existující v NĚm). Skrze něj dostávají věci "skutečnou" a nezávislou (i když odvozenou a stvořenou) existenci. Eru tento plamen vysílá, aby byl v nitru světa, a svět pak započíná své bytí na stejné úrovni jako Ainur, kteří do něj mohou vstoupit. To však samozřejmě není totéž jako vstup Jediného do světa z cílem porazit Melkora. Spíše se to vztahuje k tajemství "autorství", díky němuž je autor zároveň "vně" a nezávislý na svém díle i "uvnitř", na odvozené úrovni díla, která je nižší než jeho vlastní bytí: jakožto zdroj díla a záruka jeho existence.

"Příběh Adanel"

Tu Andreth na Finrodovo naléhání konečně řekla: "Toto je tedy vyprávění, které jsem slyšela od Adanel z domu Hadorova:

Někteří vyprávějí, že k Pohromě došlo na počátku historie, dřív než kdo z nás zemřel. Mluvil k nám Hlas a my mu naslouchali. Říkal nám: 'Jste moje děti. Poslal jsem vás sem, abyste tu bydleli. Svým časem dostanete celou Zemi za svou, ale nejprve musíte být dětmi a učit se. Volejte ke mně a já vás uslyším - neboť nad vámi bdím.'

Rozuměli jsme tomu hlasu v srdci, i když jsme ještě neměli slova. Tu v nás procitla touha po slovech a začali jsme je vytvářet. Ale bylo nás málo a svět byl širý a neznámý. I když jsme velmi toužili po poznání, učení bylo obtížné; a slova vznikala jen pozvolna.

V té době jsme volali často a Hlas nám odpovídal. Avšak málokdy zodpovídal otázky - většinou říkal jen: 'Nejprve si zkuste najít odpovědi sami. Neboť jejich objevování vám přinese radost a vyrostete při něm ze svého dětství a zmoudříte. Nesnažte se opustit dětství předčasně.'

Avšak my byli nedočkaví a toužili jsme mnohé uspořádat podle svého - a v mysli se nám probouzely obrazy mnoha věcí, které jsme si přáli vytvořit. Proto jsme s Hlasem mluvili stále méně a méně.

Pak se mezi námi objevil kdosi v naší viditelné podobě, jen větší a krásnější, a prohlašoval, že přišel, protože mu nás bylo líto: 'Není správné, abyste byli ponecháni o samotě a bez učitele. Svět je plný úžasného bohatství, k němuž by vám poznání otevřelo cestu. Mohli byste mít potravu v hojnosti a vybranou a ne tak chudou jako nyní. Mohli byste mít pohodlné příbytky plné světla, i když venku bude noc. Mohli byste být oblečení jako já.'

Tu jsme na něj pohlédli a hle, jeho oděv zářil jako stříbro a zlato, na hlavě měl korunu a ve vlasech drahokamy. 'Pokud se mi chcete podobat, budu vás učit,' řekl nám. Tu jsme ho přijali za učitele.

Učil nás však pomaleji, než jsme doufali, jak nalézt, či sami vytvořit, věci, po nichž jsme toužili - ačkoli v našich srdcích probudil mnohé touhy. Když však někteří začali pochybovat či ztrácet trpělivost, přinesl nám všechno, co jsme si přáli. 'Jsem Velký Dárce,' říkal nám, 'a dokud mi budete důvěřovat, nikdy nebudete bez mých darů.'

Proto jsme ho ctili a byli plni obdivu k němu, a stávali jsme se závislími na jeho darech. Život bez nich nám nyní připadal příliš chudý a drsný a báli jsme se návratu k něčemu takovému. A věřili jsme všemu čemu nás učil. Neboť jsme byli dychtívi poznání o světě a všem, co je na něm: o zvířatech a ptácích, o rostlinách, které vyrůstaly ze země, o nás samotných i o nebeských světlech a nesčetných hvězdách i Temnotě, v níž jsou umístěny.

Vše, čemu nás učil, se nám zdálo dobré, neboť měl veliké poznání. Avšak postupně začal stále víc a víc mluvit o Temnotě. 'Temnota je ze všeho největší,' říkával, 'neboť nemá hranic. Já jsem z Temnoty vyšel, avšak jsem jejím pánem - neboť jsem vytvořil Světlo. Já jsem vytvořil slunce i měsíc i nesčetné hvězdy. Já vás před Temnotou ochráním - neboť beze mne by vás pohltila.'

Tu jsme mu pověděli o Hlasu. Avšak jeho tvář se zkřivila hněvem a byla strašlivá na pohled. 'Hlupáci!' obořil se na nás. 'Vždyť to byl hlas Temnoty! Snaží se vás udržet daleko ode mne, neboť po vás hladoví.'

Pak se vzdálil a nespatřili jsme ho po mnoho dní a strádali jsme bez jeho darů. Po mnoha dnech se stalo, že náhle sluneční světlo začalo slábnout, až slunce zmizelo z oblohy a na svět padl veliký stín; a všechna zvířata i ptáci se choulili strachem. Tehdy přišel znovu: kráčel k nám šerem jako zářivý plamen.

Padli jsme na tvář. 'Dosud jsou mezi vámi tací, kteří naslouchají hlasu temnoty,' řekl nám, 'a proto se vám přiblížila. Nyní volte! Můžete mít svým pánem Temnotu, nebo mne. Avšak pokud nepřijmete za Pána mne a neodpřisáhnete mi, že mi budete sloužit, odejdu a nechám vás být - neboť mám i jiná království a příbytky a není mi třeba ani Země, ani vás.'

Tu jsme se zděsili a mluvili jsme tak, jak nám kázal: 'Ty jsi Pán - jen tobě budeme sloužit. Hlasu se odříkáme a nebudeme mu už naslouchat.'

'Dobrá tedy!' odpověděl. 'Nyní mi postavte na vyvýšeném místě dům a nazvěte ho Dům Páně. Tam budu přicházet, až uznám za vhodné. Tam ke mně budete volat a předkládat mi své žádosti.'

A když jsme mu postavili veliký dům, přišel a stanul před vysokým trůnem; a celý dům zářil jakoby v plamenech ohně. 'Nyní nechť předstoupí každý, kdo dosud naslouchá Hlasu!' vyzval nás.

Ještě mezi námi takoví byli - báli se však a zůstali zticha. 'Pokloňte se mi tedy a uznejte mě Pánem!' přikázal. A všichni se mu poklonili až k zemi a řekli: 'Ty jsi Veliký - jsme tvoji!'

Poté se vznesl do výše jakoby velikým plamenem a dýmem a my byli ožehnuti jeho žářem. Náhle však byl pryč a tma byla černější než noc, a my prchli z jeho domu.

Od té doby nás svíral veliký děs z Temnoty; avšak on sám už se nám jen málokdy zjevoval ve své sličné podobě a nepřinášel téměř žádné dary. Když jsme se ve veliké tísní

odvážili vstoupit do jeho domu a volat k němu o pomoc, slyšali jsme jeho hlas a dostávali od něj příkazy. Nyní však nám vždy kázal něco vykonat či mu přinést nějaký dar, než odpověděl na naše prosby; avšak dary bylo vždy těžší odevzdat a skutky, které žádal, byly stále zřetelněji zlé.

První Hlas jsme už neslyšeli, pouze jednou. Promluvil k nám uprostřed nočního ticha a pravil: 'Odřekli jste se mě, ale zůstáváte moji. Já jsem vám dal život. Nyní ho budete mít kratší a každý z vás se brzy dostane ke mně, aby poznal, kdo je jeho Pánem: ten, kterého uctíváte, nebo já, který jsem ho stvořil.'

Tu naše hrůza z Temnoty zesílila - neboť jsme věřili, že to byl hlas Temnoty za hvězdami. A někteří z nás začali umírat v úzkosti a hrůze, neboť se báli odejít do Temnoty. Tu jsme volali k svému Pánu, aby nás ze smrti vysvobodil, a on neodpovídal. Avšak když jsme přišli do domu, který jsme mu postavili, a všichni jsme se tam klaněli, konečně přišel, veliký a majestátní, avšak jeho tvář byla pyšná a krutá.

'Nyní patříte mně a musíte konat mou vůli,' řekl nám. 'Je mi jedno, že někteří z vás umírají a odcházejí nasytit Temnotu - neboť jinak by vás za chvíli bylo příliš mnoho a hemžili byste se jako vši po tváři Země. Ale pokud nebudete konat mou vůli, pocítíte můj hněv, a budete umírat dříve, neboť vás usmrtím já.'

Od té doby nás postihla velká trápení, vyčerpání, hlad a nemoci, a Země i všechno na ní se obrátilo proti nám. Oheň a voda nám vzdorovaly, zvířata a ptáci před námi prchali nebo, pokud byli dost silní, na nás útočili. V rostlinách jsme nacházeli jed a stíny pod stromy se staly hrozbou.

Tu jsme začali toužit po životě, jaký jsme měli, než se náš Pán objevil, a nenáviděli jsme ho, ale nebáli jsme se ho o nic méně než Temnoty. A dělali jsme všechno, co si přál, a více než to - dělali jsme všechno, o čem jsme jen mysleli, že by ho to mohlo potěšit, ať to byla sebevětší ohavnost - v naději, že to zmírní naše trápení nebo alespoň že nás nebude zabíjet.

Většině z nás to nebylo nic platné. Ale některým začal projevovat přízeň: těm nejsilnějším a nejukrutnějším a těm, kdo do jeho domu chodili nejčastěji. Dával jim dary a učil je poznání, které nikomu neprozrazovali; a oni začali být mocní a pyšní, zotročovali nás a nám ke všemu trápení přibyla ještě nekonečná dřina.

Tu někteří z nás ve svém zoufalství začali říkat otevřeně: 'Teď konečně víme, kdo nám lhal a kdo nás chtěl pohltit. Nebyl to ten první Hlas. Ten, kterého jsme přijali za Pána, je Temnota - nevyšel z ní, jak říkal, nýbrž v ní přebývá. Už mu nebudeme sloužit! Je naším Nepřítelem.'

Tehdy, jati hrůzou, že je uslyší a potrestá nás všechny, jsme je zabíjeli; a ty, kteří uprchli, jsme pronásledovali. Pokud se nám podařilo někoho z nich polapit, naši páni, jeho přátelé, nám poručili ho dovést do jeho domu a usmrtit ohněm. Říkali, že něco takového ho velmi potěší - a skutečně se na čas zdálo, že se naše trápení zmírnila.

Vypráví se však, že některým se podařilo uniknout a prchli před jeho stínem do dalekých zemí. Hněv Hlasu však platil i jim; neboť i oni stavěli dům a klaněli se v něm. Po

dlouhé cestě se dostali na kraj země a na pobřeží nepřekročitelných vod a hle! Nepřítel tam byl před nimi.

Další texty k problematice ducha a těla:

Trpaslík (Silm a WJ 204) věří, že si je Aule shromáždí do Mandosu do zvláštních síní, kde se – asi krom běžné terapie – zdokonalují ve znalostech a dovednostech. Doslova „nejsou líní/nečinní“. Na konci času je Jediný posvětil, dá jim místo mezi svými dětmi a nechá je pomáhat Aulemu v obnově Ardy po Poslední bitvě. Toto Aule řekl jejich sedmi praotcům, kteří jediní se znovu rodí do světa po způsobu elfů.

Černí jezdci

(úlairi = nezelení; neživí, nikoli nemrtví). Tím lze vysvětlit jejich omezení:

- Měli tendenci ve dne ztrácet orientaci
- Báli se ohně a tekoucí vody (jedna teorie uvádí, že boj o Osgiliath byl jen proto, aby mohli přejít přes most; pak nechal Sauron Boromira vyhrát, aby zamaskoval svůj cíl) (UT 344)
- Jejich moc – hrůza, kterou budili – byla větší, když nenosili oblečení a nepoužívali nic viditelného (asi taky UT 338)

Exisují i praví nemrtví, zejména mohyloví duchové; černokněžný král byl jejich vládcem a probudil je (stejně jako "šedého zemního ducha" ve Starém Hvozdu), když tudy uniká Prsten (UT 348)

Přízraky, vznikají odhmotněním. Evidentně nepřijaly tělesnou podobu, ale spíše ji ztratily. Přesto, když se jim utopí kůň, jsou tím oslabeni; a když přijdou o okřídlenou potvoru, musí si dát Rohan pozor na koně.

Už ve starších verzích PP má odhmotnění jiný charakter než nemrtvost (i když souvislost s mohyláky je ještě zvažována těsněji: byli to oni?)

„Pokud tě některý z prstenů přemůže, sám se staneš trvale neviditelným - a to je strašlivý, studený pocit. Vše se stane velmi nezřetelným, jakýmsi přízračnými šedými obrazy na černém pozadí, v němž žiješ; čich však máš citlivější než zrak či sluch.“ (RS 75)

RS 78: Elfové jich měli mnoho a na světě je mnoho elfích přízraků; skřeti jich měli několik a jejich přízraky jsou velmi zlé a plně pod vládou jejich Pána. Trpaslíky nemohlo odhmotnit nic, ale prsteny v nich probudily žádost po bohatství a dostávali se pod kontrolu Pána tímto způsobem. (Také hobiti, jak patrně z PP, jsou velmi obtížně "odhmotnitelní".)

Fana (výpisky z WPP, kořen "phan-")

- původní význam byl "přikrývat, halit, zastiňovat". Brzy se začal užívat především o oblacích, zahalujících částečně oblohu, slunce, měsíc či hvězdy. To později vedlo k užívání pouze pro jemné tkaniny, závoje, záclony a podobně, bílých či bledých odstínů.

- v quenijštině se vyvinul speciální výraz díky koexistenci s Valar a nižšími bytostmi téhož řádu ve Valinoru. Znamenal viditelnou tělesnou podobu přijímanou těmito bytostmi pro dobu jejich pobytu na Zemi jakožto "odění" své jinak neviditelné podoby. Valinorští elfové však říkají, že bez odění či závoje vnímali někteří z nich Valar jako příliš silná světla (různých barev); maiar byli v neoděné podobě většinou neviditelní, avšak na jejich přítomnost ukazovala jejich vůně.

To se týká pouze nezkažených. Melkorova přítomnost se odhalovala jako silná hrůza a jako temnota, v níž matní či pohasínají světla a barvy všeho, co je mu poblíž. Maiar, které zkazil, páchli. To byl důvod, proč ani on, ani zlí maiar nenavštěvovali elfy, které chtěli přesvědčit či svést, jinak než oděni ve svých *fanar*. Dosud mohli svou vůlí způsobit, že byli takto pro oči elfa přitažliví - až do okamžiku velké Melkorovy zrady a zničení Stromů.

Fanar byly fyzické či měly vlastnosti hmoty: nebyly průhledné, mohly pohybovat jinými předměty, vrhaly stín (pokus samy nezářily) a byly překážkou pro jiné hmotné objekty či ony pro ně. Vala (či maia) však mohl překročit moře - neboť si své tělo vytvářel sám. V čistě duchovní podobě se mohl přemístit, kam chtěl (ať už pomalu nebo okamžitě) a tam znovu přijmout své odění.

Třebaže tělo původně vzniklo z vlastní vůle jako oděv, může mít sklon se blížit stavu vtělení, zejména u nižších členů onoho řádu, tedy maiar. Říká se, že čím déle a čím více je totéž hroa používáno, tím je silnější pouto zvyku, a tím méně mají ti, kdo se tímto tělem odívají, chuť ho odložit. Podobně jako oblečení může brzy přestat být pouhou ozdobou a stát se zvykem (habit/hábit), obvyklým oděním.

Vidíme i mezi elfy a lidmi, že pokud nosí oděv, aby zmírnili působení žáru či chladu, brzy se stane, že tím sníží schopnost svého těla mrazu či žáru odolávat bez něj.

Pengolodh také zmiňuje názor, že pokud nějaká duchovní bytost (tj. taková, která není vtělena při stvoření) **užívá hroa ke svým osobním cílům, či (ještě spíše) pro potěšení jaké může tělo poskytnout, je pro ni stále obtížnější fungovat bez těla.** Nejsilnější vazbu vytváří činnosti, které Vtělení konají aby udrželi tělo při životě či ho rozmnožili. Proto vazbu vytváří jídlo a pití, nikoli však potěšení z tvarů či zvuků. Nejsilnější vazbu vytváří plazení dětí.

Podle všeho je zřejmé, že **neexistuje žádný axan, zákon Jediného, proti těmto věcem. Nicméně se zdá, že existuje zákon, nebo prostě nevyhnutelný důsledek, že pokud provozovány jsou, duch potom musí přebývat v těle, které takto užíval, a podléhá všem nutnostem jako Vtělení.**

(...) (Je zajímavé, že v následujícím textu je zmíněna pouze Melian; proti vůli Jediného její sňatek nebyl, a jeho následky byly jak tragické, tak požehnaním.)

Velcí mezi Valar tyto věci nedělají. Neplodí děti, ani nejedí či nepijí, s výjimkou velkých asari, kdy pokrm či nápoj přijmou jako symbol svého přebývání v Ardě a vlády nad ní, a kvůli požehnání potravy Děti.

Z velkých mezi Valar jediný Melkor se vposledu stal poutaným tělesnou formou, neboť ji užíval s cílem stát se Pánem Vtělených, a kvůli nesmírným zlým činům, jichž se ve viditelném těle dopustil. Rozptýlil též své vrozené schopnosti a síly, aby mohl lépe kontrolovat své podřízené a otroky, takže nakonec, sám o sobě a bez jejich podpory, se stal oslabeným tvorem, šíraným nenávistí a neschopným se vlastní silu vrátit do stavu, který měl před pádem. Neměl už dokonce ani moc nad svou viditelnou podobou, takže její ohavnost už se nedala skrýt a ukazovala navenek zlo jeho mysli.

Tak tomu bylo i s některými jeho nejsilnějšími podřízenými: skončili upoutáni k podobě, která odrážela jejich zlé činy; a pokud došlo k tomu, že jim tato podoba byla odňata či byla zničena, **stali se nicotou, dokud nedokázali znovuvytvořit alespoň náznak své původní podoby, aby mohly pokračovat ve zlých činech, k nimž je nyní poutal zvyk.**

Z korespondence:

212 duchovní bytosti většinou přijímaly antropomorfní podobu pro lásku k Dětem; Yavanna se ale mohla jevit i jako velký strom

200:

Valar/maiar toužili vstoupit do reality a bylo jim to dovoleno.

"Fana" se vytvářela určitou dobu, **a mohla být zničena; její vytvoření bylo věcí vůle.**

Sauron byl vždy po své porážce zbaven těla.

246:

V příběhu, který připouští vtělení mocných duchovních bytostí v hmotné a zničitelné podobě, je logické, že jejich moc musí být mnohem větší, pokud jsou v danou chvíli fyzicky přítomni.

153 o **trolech**

Mají určitý druh duše, spíš zvířecí; ne však nějaké morální dobro - ne víc než dravec, který tě nesežere, protože nemá hlad.

V Sauronových válkách byli inteligentější a nebezpečnější, působil v nich nějakým způsobem přímo.

156 o Gandalfovi

- Postupně se ukazovalo, že **jeho moc na daný úkol nestačí**
- -- obětoval se, **s tím obětoval i své poslání, protože nevěděl o nikom, kdo by ho mohl nahradit**
- díky oběti citelně víc moci získal
- kdo ho poslal zpět se neřeší

Nahota byla původně míněna doslova, Galadriel ho oblékla do bílé – ceremonielně, jako novou Hlavu Rady

Gandalf UT 329:

Vrací se silnější, ale také moudřejší, zná souvislosti (i když odmítá mluvit o nich s kýmkoli kromě bytostí Západu). V době své původní podoby měl starosti s drakem, ale vlastně vůbec nevěděl, proč tam Bilba posílá (ani proč volí tak riskantní plán vůči Esgarothu). Jen srdce mu to říkalo.